

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ YÜKSEK MAHKEMESİ KARARLARINDA HUKUK DEVLETİ İLKESİ

*Rule of Law Principle in Supreme Court Cases of Turkish Republic of
Northern Cyprus*

Bezar Eylem EKİNCİ*

ÖZ

Hukuka bağlı yönetim devlet teorisinin önemli konuları arasında yer almaktadır. Devletin hukuka uygun hareket etmesi ve idari tasarruflarının yargı denetimine açık olması hukuk devleti ilkesinin temel koşullarındandır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) de hukuk devleti ilkesi gereği hukuka bağlı ve yargı denetimine açık bir yönetim olması gerekmektedir. Bu çalışmada, Anglo-Sakson ve kıta Avrupası hukuk sistemlerinin birlikte uygulandığı KKTC'de hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü kavramları ele alınarak, Yüksek Mahkeme kararlarında hukuk devletinin temel unsurları ve Mahkeme'nin hukuk devleti ilkesi yaklaşımı belirlenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yüksek Mahkeme, hukuk devleti, yargısal denetim, yargı bağımsızlığı

ABSTRACT

Law abiding administration is one of the significant issues in the state theory. To comply with law and activities of administration being available for judicial review. In order to comply with the rule of law principle in

* Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Öğretim Üyesi, Gazimağusa/KKTC, eylem.ekinci@emu.edu.tr.

Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), two condition of it should be fulfilled. In this study, rule of law principle will be examined in the TRNC, which is a hybrid system of Anglo-Saxon and Continental European legal system. In regard to this, Supreme Court decision will be thoroughly examined and basic principles of rule of law will be studied. The essential goal is to determine the Court's perspective of the rule of law.

Keywords: Turkish Republic of Northern Cyprus, Supreme Court, rule of law, judicial review, judicial independence

GİRİŞ

Hukuka bağlı yönetimi ifade eden hukuk devleti ilkesi, günümüzde modern devlet yapılanmasının temelini oluşturmaktadır. Bu ilke, birçok ülkede olduğu gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) de, Yüksek Mahkeme kararları yoluyla geliştirilmektedir. Hukuk devleti ilkesinin Kıbrıs'ta yerleşmesi bakımından, iki toplumluluk esasına dayanan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası dönemi önemli bir aşamaya işaret etmektedir. Daha sonra yapılan 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) ve 1985 KKTC Anayasalarında da hukuk devleti ilkesine ilişkin birçok düzenlemeye yer verilmiştir.

Hukuk devleti ilkesini açıklamadan önce, genel hatlarıyla KKTC'de uygulanan hukuk sistemine ve Yüksek Mahkeme'nin oluşumuna değinmek yol gösterici olacaktır. Belirtmek gerekir ki, tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, KKTC hukuk sisteminin tek bir devlet çatısı altında kesintisiz bir şekilde oluşmadığı görülmektedir¹. KKTC'de, kamu hukukunun kendine özgü nitelikleri olmakla birlikte, ceza hukuku ve usulünün İngiliz hukukuna yakın olduğunu belirtebiliriz. Yönetim hukuku ve anayasa yargısı açısından bakıldığında ise daha çok Türk hukuk sistemine yakın olduğunu ifade etmek mümkündür². Anayasa Mahkemesi, KKTC'de uygulanan hukuk sistemini şu şekilde açıklamaktadır:³ “*K.K.T.C.'de İngiliz usul yasalarını yani Anglo Sakson hukuk sistemini uygulamaktayız. Anayasa Mahkememiz, Anayasa*

¹ Turgut Turhan, *Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 2, 2008, s. 281.

² Zaim Necatigil, *Kıbrıs Hukuk Sistemi*, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları), haz. K. B. Raif, Ankara 1999, s. 141.

³ Anayasa Mahkemesi'nin 5.5.2005 tarihli 5/2003 (D. 1/2005) sayılı kararı, s. 6. Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 26.6.2003 tarihli 24/2002 (D. 4/2003) sayılı kararı, s.12.

hukuku açısından Türkiye hukukunu izlemekle birlikte usul hukuku ve prosedür açısından İngiliz hukukunu uygulamaya devam etmektedir.”

KKTC yargı örgütü sisteminde Yüksek Mahkeme, tek bir çatı altında toplanmakta ve kendi içinde görev dağılımı yapmaktadır⁴. Yüksek Mahkeme bir Başkan ve yedi yargıçtan oluşmaktadır (Ay. md. 143). Görev dağılımına bakıldığında, Anayasa'ya göre Yüksek Mahkeme, Başkan ve dört yargıç ile toplanarak Anayasa Mahkemesi görevini yapmaktadır (Ay. md. 143/3). Başkan ve iki yargıç ile veya sadece üç yargıç ile toplanarak Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesi (YİM) görevini yerine getirmektedir (Ay. md. 143/4). Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesi'nde görev yapacak olan Yüksek Mahkeme yargıçları, her adli yılın başlangıcından önce o adli yıl için Yüksek Mahkeme tarafından belirlenmekte ve bir adli yıl için o yargıç, Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesi'nde görev yapmaktadır (Ay. md. 143/5)⁵.

Çalışmanın kapsamı, Yüksek Mahkeme kararlarını içermekle birlikte,⁶ Kıbrıs'ta hukuk devleti ilkesinin gelişim sürecine genel hatlarıyla yer verilecektir. Ardından, Yüksek Mahkeme kararlarında hukuk devleti ilkesinin temel unsurları belirlenmeye çalışılacak ve Yüksek Mahkeme'nin hukuk devleti ilkesi yorumu ele alınacaktır.

I. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE HUKUK DEVLETİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Hukuk devleti, en genel şekliyle, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınarak hukuki güvenliğin sağlandığı; gerçekleştirdiği tüm tasarrufların hukuk kurallarına bağlı ve bağımsız yargısal denetime açık olduğu bir devlet olarak tanımlanabilir⁷. Keyfi

⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Zaim M. Necatigil, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa-Kıbrıs 2015, s. 4 vd.; Turhan, s. 278-281.

⁵ Çalışmamızın KKTC Yüksek Mahkemesi kararlarını içermesi nedeniyle, Anayasa Mahkemesi, YİM ve Yargıtay kararlarını kapsamaktadır. Yüksek Mahkeme kararlarına atıf verilirken de, görevli mahkeme dipnotta ayrıca belirtilmektedir.

⁶ Çalışmada kullanılan Yüksek Mahkeme kararlarına şu adresten ulaşılmıştır: <<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>>, E.T. 13.9.2015.

⁷ Hukuk devletinin tanımı için bkz. Mustafa Erdoğan, Anayasa Hukuku, Orion Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2007, s. 65; Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, 18. Baskı, Bursa, Şubat 2015, s. 82; Metin Günday, İdare Hukuku, İmaj Yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2011, s. 39; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 8.

yönetimin karşılığı olan hukuk devleti, hukuk sayesinde var olan, bir başka ifadeyle, meşruluğunu hukuktan alan devleti ifade etmektedir⁸.

Kavram olarak hukuk devleti (*rechtsstaat*) sözcüğünün, Alman kökenli ve Almancaya özgü olduğunu belirtebiliriz⁹. Amerika Birleşik Devletleri'nde kavram, *uygun hukuki usul* diyebileceğimiz *due process of law*,¹⁰ Fransa'da ise *état de droit* şeklinde kullanılmaktadır¹¹. İngiltere'de hukuk devleti kavramı için hukukun üstünlüğü ya da hukukun egemenliği terimini karşılayan *rule of law*¹² kavramı karşımıza çıkmaktadır. *Rule of law* köklerini İngiltere'nin siyasal ve anayasal tarihinde bularak, Amerikan anayasal yapısıyla İngiliz kurumlarından etkilenen diğer birçok ülkede belirgin izler bırakmıştır¹³. Hukuk devleti kavramının temelinde, hukuka bağlı yönetim, hukukla sınırlanmış (hukuka uygun hareket eden) devlet anlayışına dayanan bir ilkeye işaret ettiğini; bir başka ifadeyle bu kavramların sınırlı devlet ve devletin hukuka tabi olması noktasında birleştiğini belirtmek mümkündür¹⁴. Dolayısıyla kavramın gelişimi, çeşitli ülkelerde farklı bir seyir izlese de,¹⁵

Baskı, Ankara 2005, s. 113; Yavuz Sabuncu, Anayasaya Giriş, İmaj Yayınevi, 13. Bası, Ankara 2007, s. 83; Mithat Sancar, Hukuk Devletinin Genel Teorisi, Dipnot Yayınları, Ankara 2006, s. 48-55.

⁸ Erdoğan, s. 65.

⁹ Karl Doehring, Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku), çev. Ahmet Mumcu, İnkılâp Kitabevi, 2002 İstanbul, s. 208; Sancar, s. 22.

¹⁰ Bakır Çağlar, Anayasa Bilimi-Bir Çalışma Taslağı, BFS Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Mart 1989, s. 166.

¹¹ Yaşar Karayalçın, *Hukukun Üstünlüğü (Kavram-Bazı Problemler)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 47, S. 3, 1992, s. 201; Sancar, s. 22.

¹² Yılmaz Aliefendioğlu, *Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti*, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2001, s. 31; Fernando Garzoni, *Die Rechtsstaatsidee im schweizerischen Staatsdenken des 19. Jahrhunderts*, Zürich 1952, s. 18; Meltem Dikmen Caniklioğlu, *Hukuk Devletinde Siyasal İktidar ve Yargının Karşılıklı Konumu-İlişkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2008, s. 12-13.

¹³ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Danilo Zolo, *The Rule of Law: A Critical Reappraisal*, *The Rule of Law (History, Theory and Criticism)*, ed. Pietro Costa and Danilo Zolo, Springer, 2007, s. 3.

¹⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Sancar, s. 24; Mehmet Tevfik Özcan, *Modern Toplum ve Hukuk Devleti*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 200; Dikmen Caniklioğlu, s. 13. *Tanör ve Yüzbaşıoğlu* da, *rule of law* ve *État de droit* kavramları arasında anlam ve işlev bakımından önemli bir fark olmadığını ifade etmektedirler (Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 8. Bası, İstanbul 2006, s. 93).

¹⁵ Bu kavramlar açısından tespit edilen ortak noktaların dar anlamda hukuk devletini ifade ettiğini belirtmek mümkündür. Çünkü her bir kavramın kendi hukuk geleneğini oluşturduğu ve uzun yıllar evrilerek günümüzdeki anlamlarını kazandıkları görülmektedir (bkz. Michel

bugün gelinen noktada, hukuk devleti kavramı en genel anlamıyla, devlet gücünün hukukla sınırlanması, hukuka bağlı devlet fikrinde ifadesini bulmaktadır. Hukuk devletinin tanımından hareketle bu ilkenin temel unsurlarından bazılarını şu şekilde belirlemek mümkündür;¹⁶ Devlet iktidarının hukukla sınırlanması, temel hakların güvence altına alınması, hukuksal güvenlik ve devlet tasarruflarının bağımsız yargısal denetime tabi olması.

Hukuk devleti kavramını açıklarken, çeşitli ülkelerdeki kavramsal farklılığa değinmemizin nedeni, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü kavramlarının temelde büyük bir anlam farklılığına sahip olup olmadığını görebilmektir. Çünkü gerek KTFD gerekse KKTC Anayasalarında, hukuk devleti kavramı yanında, esas olarak hukukun üstünlüğü kavramına yer verilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin yaklaşımı ise görüleceği üzere, her iki kavramın özünde aynı anlamı taşıdığı yönündedir¹⁷.

Kıbrıs'ta hukuk devleti ilkesinin gelişimini ele alırken, 1985 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası öncesindeki anayasal dönemleri sıralayarak başlamak yol gösterici olacaktır;

Rosenfeld, *Hukuk Devleti ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti*, Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke, Siyasi Bir İdeal, çev. Ali Rıza Çoban, ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan ve Adnan Küçük, Adres Yayınları, Ankara 2008, s. 223).

¹⁶ Hukuk devleti ilkesinin unsurları ile ilgili olarak, *Katharina Sobota*, anayasallık, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı, anayasaya uygunluk denetimi, kuvvetler ayrılığı, temel haklar yanında yetkilerde belirginlik/açıklık (*Kompetenzklarheit*) ve adalet gibi kavramlara da yer vererek, bu ilkenin 25 özelliğini belirlemektedir. Bkz. Katharina Sobota, *Das Prinzip Rechtsstaat- Verfassungs- und Verwaltungsrechtliche Aspekte*, Tübingen, 1997, s. 27 vd. *Hayrettin Ökçesiz* de hukuk devletinin herkesçe kabul edilebilecek temel unsurlarını şu şekilde sıralamaktadır; anayasayla meşrulaştırılmış devlet gücü, temel hak ve özgürlüklerin korunması, kuvvetler ayrılığı, yasallık ilkesi, yasalar karşısında eşit muamele, bağımsız mahkemeler aracılığıyla yurttışa kamusal ve yönetsel hukuklarda da hak arama ve kanun yollarının açık olduğu güvencesinin verilmesi, hukuk devleti memurları ve yönetiminin eylem ve işlemlerinden sorumlu tutularak yasalara ve anayasaya aykırılıklarından dolayı zararın giderimi kurallarını içermesi, yönetimde olduğu gibi yaşamada da amaç/araç ilişkisinde oranlılık ilkesine uyulması ve son olarak yurttaşların demokratik katılım haklarının olmasıdır. *Ökçesiz'e* göre, birincisi bireyin medeni ve siyasi özgürlüklerinin korunması, güvenceye alınması ve ikincisi anayasaya göre konmuş hukuk kurallarının devlet gücünü bağlayarak devlet içi yaşamı düzenlemeleri olmak üzere hukuk devletinin iki bileşeni vardır. Bkz. Hayrettin Ökçesiz, *Hukuk Devleti*, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları: 4, Haz. Hayrettin Ökçesiz, İstanbul, Afa Yayınları, 1998, s. 27.

¹⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 24.6.2010 tarihli, 1/2007 (D. 2/2010) sayılı kararı, s. 7.

- 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası dönemi,¹⁸
- 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası dönemi¹⁹.

Değişik yönetimler altında farklı hukuk sistemlerinin uygulandığı Kıbrıs'ta, Kıbrıs Cumhuriyeti dönemi hukuk sisteminin, İngiliz hukuk sistemi üzerine kurulduğunu ifade etmek mümkündür²⁰. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda, hukuk devleti ya da hukukun üstünlüğü ilkelerine kavram olarak yer verilmemekle birlikte, Kıbrıs'ta hukuk devleti ilkesinin kurumsallaşması bakımından 1960 Anayasası önemli bir yer tutmaktadır. Temel hak ve özgürlükler (Kısım 2, md. 6 vd.), anayasa ve kanunlarla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeye başvuru (md. 30/1-2)

¹⁸ 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda, devletin kuruluşuna ilişkin hükümler iki toplumluluk esasını temel alınarak düzenlenmiştir. Ancak, 1964'ten itibaren var olan fiili durumlar sonucu Kıbrıslı Türkler devlet organlarında yer alamadığından, 1960 Anayasası'ndaki devletin kuruluşuna ilişkin hükümler uygulanmamaktadır. Bir başka ifadeyle, ortaya çıkan bu fiili durumlar Kıbrıs'ta, Kıbrıslı Türklerin içinde yer almadığı yasama, yürütme ve yargı organlarının oluşumuna yol açmıştır (bkz. Tufan Erhürman, Kıbrıs'ta Akıl Tutulması-Kıbrıslı Türklerde Modernleşme ve Hukuk, Lefkoşa, 1. Baskı, Işık Kitabevi Yayınları, Kasım, 2007, s. 172). 1963-1967 devresinde Kıbrıs Türk Toplumunu merkezi bir "Genel Komite" tarafından yönetilmekteydi. 1967 yılında "Temel Kurallar"ın kabul edilmesiyle "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi" kurulmuştur (bkz. Necatigil (2015), s. 2). Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi, ayrıntılı bir anayasa yapmaktan ziyade Kıbrıs Türk toplumunun tabi olacağı kuralları içeren ve yasama, yürütme ve yargı işlerini birbirinden ayıran 19 maddelik bir belge yayımlamıştır. Bu belgeyle, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yürürlükten kaldırılmamış, 21 Aralık 1963 tarihine kadar kabul edilmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yasalara da yürürlükte olduğu belirtilmiştir (bkz. Turhan, s. 271).

¹⁹ "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi" ilk ismini "Türk Yönetimi"ne, Eylül 1974 tarihinde de, "Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi"ne dönüştürmüştür (Turhan, s. 272). Kıbrıs Türk Federe Devleti, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi'nin 13 Şubat 1975 tarihli bildirisi ile kurulmuştur (bkz. Necatigil (2015), s. 3). 8 Haziran 1975 tarihinde halkoylaması ile kabul edilen 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası yürürlüğe girmiştir (bkz. Kıbrıs Türk Federe Devleti Resmi Gazete, 17 Haziran 1975, Sayı: 4, EK I, s. 155 vd.). 1975 KTFD Anayasası'nın Başlangıç kısmında "*Bağımsız Kıbrıs Federal Cumhuriyetinin kurulmasına temel olmak*" ifadesi yer almaktadır. Bu bakımdan, KTFD'nin kurulmasıyla amaçlanan, aslında ileride kurulacak olan federal devletin kurucularından biri olmaktır.

²⁰ Turhan, s. 268. Önceleri Osmanlı hukuk sisteminin uygulandığı Kıbrıs'ta, 1878'den 1960 yılına kadar olan süreçte Kıbrıs hukuk sistemi İngiliz hukuk sisteminin etkisinde kalmıştır (Turhan, s. 255-256; Necatigil (2015), s. 1). İngiliz Anglo-Sakson sisteminin, Kıbrıs'a 1935 tarihli Adalet Mahkemeleri Yasası'nın 49/c maddesi ile girdiğini belirtebiliriz. Bundan sonra tüm Adalet Mahkemeleri Yasalarında, Anglo-Sakson hukukunun Kıbrıs hukuk sisteminde uygulanabileceğini öngören hükümlerin yer aldığı da eklemek gerekmektedir (bu konuyla ilgili olarak bkz. Ergin Adnan Ulunay, *K.K.T.C. Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk*, Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, Eastern Mediterranean University, C. 5, S. 1-2, Kış-İlkbahar 1991, s. 81).

ve yargıçlık güvenceleri gibi hukuk devletinin birçok unsurunun Anayasa’da güvence altına alındığı görülmektedir. Bunlara ek olarak, Yüksek Anayasa Mahkemesi’nin kurulmasıyla (md. 133 vd.) yasaların anayasaya uygunluk denetiminin yapılmasının bir sonucu olarak anayasanın üstünlüğü de 1960 Anayasası’nda kabul edilmiş ve Kıbrıs’ta anayasa yargısı ve idari yargı uygulanmaya başlamıştır²¹. İdarenin yargısal denetiminin yapılmasına ilişkin düzenlemeyle, hukuk devleti ilkesinin temel unsurunun anayasal düzeyde yer alarak, bu ilkenin Kıbrıs’ta yerleşmesine olanak tanıdığını ifade etmek mümkündür²².

Yargıçların atanmasının bağımsız kurullarca yapılması yöntemi de, yargı bağımsızlığının sağlanarak hukuk devleti ilkesinin yerleşmesine katkıda bulunmaktadır²³. 1960 Anayasası’nın getirdiği yeniliklerden birisi de yargı kurullarının düzenlenmesidir (Ay. md. 133/8, 153/8 ve 157). Hukuk devleti ilkesinin uygulamaya konulması ve yaygınlaşmasının 2. Dünya Savaşı sonrası gerçekleştiği dikkate alındığında,²⁴ 1960 Anayasası’ndaki bu düzenleme, Kıbrıs’ta hukuk devleti ilkesinin gelişimi bakımından belirtilmesi gereken önemli bir husus olmaktadır.

Görüldüğü üzere, Kıbrıs’ta hukuk devleti ilkesi açısından 1960 Anayasası dönemi önemli bir aşamaya işaret etmektedir. Daha sonra yapılan 1975 KTFD ve 1985 KKTC Anayasalarında da, 1960 Anayasası’yla getirilen ve hukuk devleti ilkesinin temel unsurları olarak nitelendirilebilecek birçok düzenleme ve kuruma yer verilmiştir. 1975 KTFD Anayasası’nın kabul

²¹ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Salih Dayıoğlu, *KKTC’de Yargısal Yapı*, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları), haz. K. B. Raif, Ankara 1999, s. 60; Necatigil (2015), s. 6-7. 1960 Anayasası’na göre, Yüksek Anayasa Mahkemesi’nin görevi sadece anayasa yargısını kapsamamakta, aynı zamanda idari yargı alanında da görevli olmaktadır (bkz. Tufan Erhürman, *Yüksek İdare Mahkemesi’nin Görev Alanı*, Işık Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Lefkoşa 2013, s. 24).

²² Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın 146. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*Yüksek Anayasa Mahkemesi, icraî veya idarî bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya şahsın bir kararının, muamelesinin veya ihmalinin, bu Anayasanın veya herhangi bir kanunun hükümlerine aykırı olduğu veya bunların mezkûr organ veya makam veya şahsa verilen yetkiyi tecavüz veya kötüye kullanmak suretiyle yapıldığı şikayeti ile kendisine yapılan bir müracaat hakkında kesin bir karar vermek münhasır kaza yetkisine sahiptir.*”

²³ Levent Gönenc, *Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Yargı Kurulları*, Anayasa Çalışma Metinleri 4, TEPAV, 2011, s. 1.

²⁴ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, Legal Yayıncılık A.Ş., 9. Baskı, İstanbul 2014, s. 16.

edilmesiyle birlikte²⁵ hukukun üstünlüğü ilkesi anayasal düzeyde kavram olarak ilk kez yer almıştır. Anayasa'nın 1. maddesine göre; “*Kıbrıs Türk Federe devleti, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir Cumhuriyettir.*” Anayasa’da temel hak ve özgürlükler güvence altına alınarak, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı (Ay. md. 4), doğal yargıç ilkesi (Ay. md. 27/1) ile mahkemelerin bağımsızlığı (Ay. md. 103), yargıçlık güvenceleri (Ay. md. 104), idari işlemlerin yargısal denetimi (Ay. md. 118) gibi hukuk devletinin temel unsurlarının düzenlendiği görülmektedir.

1985 KKTC Anayasası'nın 1. maddesine göre; “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir Cumhuriyettir.*”²⁶ Bu maddede KTFD Anayasası'nda olduğu gibi, hukuk devleti kavramı yerine hukukun üstünlüğü kavramına yer verilmektedir. Bunun yanında, Anayasa'nın *Temel Hakların Niteliği ve Korunması* başlıklı 10. maddesinin 2. fıkrasında hukuk devleti ilkesi kavramı kullanılmaktadır; “*Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlar.*” Bu şekilde Başlangıç kısmında yer alan hukuk devleti ilkesi²⁷ KKTC Anayasası'nda yer alan temel ilkelerden biri olmaktadır²⁸. Anayasa Mahkemesi'nin, hukuk devleti ilkesine aykırılığı incelerken doğrudan

²⁵ KTFD döneminde, İngiliz döneminden kalan bazı yasaların yürürlükten kaldırıldığı, Türk toplumunun ihtiyaç ve gerekleriyle uyumlu hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak KTFD dönemi mevzuatının temelde Cumhuriyet dönemi ve bu dönemde yürürlükte olan İngiliz yasalarına dayandığını belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla KTFD döneminde tam anlamıyla Anglo-Sakson hukuk sisteminden uzaklaşmadığını ifade etmek mümkündür. KTFD döneminde oluşan yargı örgütü yapısının ise genel olarak KKTC hukuk sisteminde de korunduğu belirtilebilir (bu konuyla ilgili olarak bkz. Turhan, s. 273-275).

²⁶ 1985 KKTC Anayasası'nın 9. maddesine göre, hukukun üstünlüğünün de yer aldığı 1. madde değiştirilemez ve değiştirilmesi önerilemez hükümlerdendir.

²⁷ 1985 KKTC Anayasası'nın Başlangıç kısmında yer alan ifade şu şekildedir; “*(...) İnsan hak ve özgürlüklerini, hukukun üstünlüğünü, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını korumayı içeren çok partili, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmek; (...)*”

²⁸ Tufan Erhürman, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku-Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme-*, Işık Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Lefkoşa 2012, s. 30-31.

Başlangıç kısmından hareketle değerlendirme yaptığı da görülmektedir²⁹. KTFD Dönemi'nde Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın Başlangıç kısmında devletin hukuk devleti olmasının açıkça yer aldığını ifade etmiştir; “Anayasanın 1. maddesinde Devletin, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayalı bir cumhuriyet olduğu belirtilmiştir. Bu madde Devletin bir hukuk devleti olmasını öngörmektedir. Esasen başlangıç kısmında kurulması amaçlananın sosyal bir hukuk devleti olduğu açıkça belirtilmiştir”³⁰.

KTFD ve KKTC Anayasalarında hukuk devleti kavramı ile birlikte hukukun üstünlüğü kavramına yer verilmesinde, Kıbrıs hukuk sisteminde uzun süre İngiliz hukukunun uygulanmasının etkisi olduğunu söylemek de mümkündür. Hukukun üstünlüğü kavramı yaygın olarak Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde, hukuk devleti kavramı ise yaygın şekilde Roma-Germen hukuk sistemlerinde kullanılmaktadır³¹. Anayasa Mahkemesi, her iki kavramın aynı anlamı ifade ettiğini vurgulamaktadır; “Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkeleri eş anlamda kullanılan kavramlardır”³². Buna ek olarak Anayasa Mahkemesi, her iki ilkenin aynı anlama sahip olduğunu, bu ilkelerin amaçlarını belirleyerek açıklamıştır; “Hukuk devleti ile hukuk üstünlüğü ilkeleri arasında anlam bakımından herhangi bir ayırım yapılamaz. Her iki ilkeden amaç devletin hukuka bağlı olması, insan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, Devletin işlemlerinin yargı denetimine tabi tutulması ve genel hukuk ilkelerini uygulamasıdır”³³. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi'ne göre, hukukun üstünlüğüne dayalı devlet ile hukuk devleti kavramları aynı hukuki esasları içeren, özde aynı kavramlardır³⁴. Genel olarak ifade etmek gerekirse; KKTC Anayasası'nın devletin şekli ve niteliklerini düzenleyen maddesinde, kavram olarak hukuk devleti ilkesi yerine “hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir Cumhuriyet”

²⁹ “[İ]ptali istenen kuralın Anayasanın hukuk devleti kavramını öngören Başlangıç kısmına herhangi bir aykırılığı yoktur.” Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 5.2.1998 tarihli, 5/97 (D. 1/98) sayılı kararı, s. 7.

³⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 1.3.1985 tarihli, 14/84 (D. 6/85) sayılı kararı, s. 7.

³¹ Tolga Şirin, “Hukukun Üstünlüğü” (Rule of Law) ve “Hukuk Devleti” (Rechtsstaat): Aralarında Fark Var mı?, Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan, Adalet Yayınları, Ankara 2010, s. 680-681.

³² Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.1982 tarihli, 19/81 (D. 3/82) sayılı kararı, s. 16.

³³ Anayasa Mahkemesi'nin 14.1.1981 tarihli, 18/80 (D. 2/81) sayılı kararı, s. 5; Anayasa Mahkemesi'nin 2.12.1999 tarihli, 5/99, 6/99 ve 7/99 (D. 4/99) sayılı kararı, s. 7.

³⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 24.6.2010 tarihli, 1/2007 (D. 2/2010) sayılı kararı, s. 7.

tanımlamasına yer verilmekle birlikte, bu ifadelerin, devlet iktidarının hukukla sınırlanması ve hukuksal güvenlik gibi unsurlar açısından fark taşımadıklarını belirtebiliriz³⁵.

1985 KKTC Anayasası'nda hukuk devleti ilkesiyle ilgili olarak belirtebileceğimiz bir diğer nokta ise "hukuk devleti" kavramına milletvekili andında da yer verilerek, yasama organı temsilcilerinin bu ilkeye bağlı kalacakları da düzenlenmiş olmaktadır.

II. YÜKSEK MAHKEME KARARLARINDA HUKUK DEVLETİ İLKESİNİN UNSURLARI VE MAHKEME'NİN HUKUK DEVLETİ İLKESİ YORUMU

Yüksek Mahkeme kararlarında hukuk devleti ilkesinin unsurlarına geçmeden önce, Mahkeme kararlarında yer verilen hukuk devleti ilkesi tanımıyla başlamak açıklayıcı olacaktır. Anayasa Mahkemesi bir kararında hukuk devletini şu şekilde tanımlamıştır; "*Hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan ve işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet demektir*"³⁶. Başka bir kararında da Mahkeme, hukuk devleti ilkesinin tanımı için şu ifadeler yer vermiştir; "*Hukuk devleti uygar ülkelerde yürürlükte olan hukuk anlayışına göre hukuka bağlı olan devlet demektir. Hukuka bağlılık demek devletin veya ilgili organların bütün iş ve faaliyetlerini yasalara ve hukukun genel kurallarına uygun bir şekilde yerine getirmek demektir*"³⁷. Hukuk devleti ilkesinin daha geniş bir tanımı da şu şekilde yapılmıştır;³⁸ "*Anayasa'nın 1. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir.*"

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında, hukuk devletinin, "vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan devlet" olarak tanımlamasına

³⁵ Tufan Erhürman, İdari Yargıda Meşru Menfaat- Danıştay ve Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Mavi Basım, 1. Baskı, Lefkoşa-Kıbrıs 2011, s. 17.

³⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 28.6.1990 tarihli, 28/89 (D. 4/90) sayılı kararı, s. 13.

³⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.1982 tarihli, 19/81 (D. 3/82) sayılı kararı, s. 16.

³⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 23.2.2015 tarihli, 18/2013 (D. 2015) sayılı kararı, s. 21.

dikkat çekerek, hukuk güvenliğini sağlama sözünün tek başına bir anlam ifade etmediğini belirtmiştir. Mahkeme'ye göre bunun için, “*temel hakların güvence altına alınması, yasaların Anayasaya uygunluğunun sağlanması, yönetimde hukuka bağlılığın sağlanması ve yargı bağımsızlığını ve güvenini sağlayacak kuralların oluşturulması gerekmektedir*”³⁹.

KTFD ve KKTC Yüksek Mahkeme kararları incelendiğinde, hukuk devleti ilkesinin gereklerini (unsurlarını) şu şekilde sıralamak mümkündür;

(1) İdarenin yargısal denetimi: İdarenin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olması kuşkusuz hukuk devletinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Yürütme ve idare organlarının işlemlerinin, bağımsız yargı tarafından denetiminin yapılabilmesi, kanunilik ve hukuk devleti ilkelerinin bir gereğidir. Devlet iktidarının sınırlandırılması düşüncesi, devletin hukuk sınırları içerisinde hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun gerçekleştirilebilmesi ise beraberinde yargısal denetimi getirmektedir⁴⁰. Anayasa Mahkemesi, bir devletin hukuk devleti olabilmesi için işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olmasının gerekliliğini belirterek, bunu hukuk devleti ilkesinin unsurlarından biri olarak görmektedir⁴¹. Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında, idarenin yargısal denetiminin hukuk devletindeki önemini şu şekilde değerlendirmiştir;⁴²

“[İ]dareye verilen yetkiler, yine hukuk kuralları ve demokratik hukuk devleti gelenekleri içinde kullanılmalıdır. İdarenin karar veya işlemleri dolayısıyla idare edilenlerin hak ve menfaatlerini ihlal etmesi olasılığı, tarih boyunca süregelmiştir. Bu ihlal bir çok hallerde idare edenlerin kişisel veya ideolojik arzu ve menfaatlerini yerine getirme saiki ile olabileceği gibi, hukuk kurallarının yanlış yorumu veya uygulanmasından da kaynaklanabilmektedir. Her iki halde de ihlal edilen hakları iade etmek, hukuki statükoyu korumak, idarenin hatalı karar veya işlemini yürürlükteki hukuk düzeni ile uyumlu hale sokmak için idari yargı denetimi önemli bir hukuksal müessese olarak, hukuk devletinde yerini almaktadır.”

³⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 9.6.2011 tarihli, 21/2009 (D. 3/2011) sayılı kararı, s. 10.

⁴⁰ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Dikmen Caniklioğlu, s. 17-18; Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 1993, s. 290.

⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nin 28.6.1990 tarihli, 28/89 (D. 4/90) sayılı kararı, s. 13.

⁴² YİM'in 16.5.2003 tarihli, 103/98 (D. 7/2003) sayılı kararı, s. 23.

Görüldüğü üzere Yüksek Mahkeme kararlarında, idarenin yargısal denetimi, hukuk devleti olmanın temel gereğini teşkil etmektedir. Yürürlüğe konulmuş hukuk kurallarının bilindiği ve kurallara saygının hukuki yaptırımlarla güvence altına alındığı bir sistem olan hukuk devletinde, hangi türde olursa olsun, hiçbir hukuki işlem kural olarak yargı denetimi dışında bırakılamaz⁴³. KKTC Anayasası'nda, idarenin işlemlerini yargı denetimine kapatan herhangi bir hüküm olmamakla birlikte, bazı idari işlem ve ihmallere karşı yargı yoluna gidilememektedir. T. ERHÜRMAN, YİM'in denetlemekten kaçındığı iki işlem olduğunu ifade etmektedir. Bunlar yargıçların atanması ve özlük işleri konusunda yetkili olan Yüksek Adliye Kurulu'nun kararları ile idarenin düzenleyici işlemleridir. Yazar, bu tür tasarrufların uygulamada yargı denetimi dışında kalmasını *yargı kısıntısı*⁴⁴ olarak nitelendirmektedir⁴⁵. Hukuk devletinde idarenin tasarruflarının yargı denetimi dışında kalması düşünülemeyeceğinden, bu durum kuşkusuz hukuk devleti ilkesini zedelemektedir.

Yargı kurulları her ne kadar yargı organıyla ilgili kararlar alsa ve yargıçlardan oluşsa da idari nitelikte iş yapmaktadırlar. Bir başka ifadeyle yargıçların atanması, görevden alınması ve diğer özlük işleri idari kararlarla düzenlenmektedir⁴⁶. Dolayısıyla bu konuda görevli olan Yüksek Adliye Kurulu'nun kararları da idari kararlardır ve yargı denetimine açık olması en başta yukarıda açıkladığımız hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin bir gereğidir. Böyle bir düzenleme karşısında, kurul kararlarının yargı denetiminin yapılamaması ancak Anayasa'da konuya ilişkin açık bir düzenlemenin varlığı halinde mümkün olabilir. 1985 KKTC Anayasası'nda,

⁴³ Kaboğlu (2014), s. 18.

⁴⁴ Kıta Avrupası ülkelerinde hükümet tasarrufu, Anglo-Sakson sistemlerde ise devlet tasarrufu (*act of state*) ya da siyasi meseleler (*political questions*) olarak adlandırılan (Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, 14. Baskı, Ankara 2001, s. 20) yargı kısıntısı, hukuka bağlı devlet fikrinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Yargı kısıntısı, mahiyetleri dolayısıyla hukuk normlarına tabi olmadığı iddia edilen ve bu nedenle yargısal denetim dışında tutulan birtakım idari tasarruflar şeklinde tanımlanmaktadır (Ergun Özbudun, *İngiliz Hukukunda Hükümet Tasarrufları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1-4, 1968, s. 333).

⁴⁵ Erhürman (2012), s. 112; Tufan Erhürman, 100 Soruda 2014 Anayasa Referandumu Geçici 10'uncu Madde Tartışmaları ile Birlikte, Işık Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Lefkoşa 2014, s. 200.

⁴⁶ Levent Gönenç, Siyasi İktidarın Denetlenmesi - Dengelenmesi ve Yargı, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 176.

Kurul kararlarına karşı yargı yolu denetimini kaldıran herhangi bir hükmün yer almaması nedeniyle Anayasa'nın 152. maddesine göre, kurul kararlarına karşı başvurulacak merci de YİM olmaktadır⁴⁷. Yargıtay, 1982 tarihli bir kararında, Yüksek Adliye Kurulu'nun hukuki niteliğine ilişkin olarak "[H]iç olmazsa disiplin işlemleri yaparken Yüksek Adliye Kurulu idari bir organ değildir"⁴⁸ ifadesini kullanmıştır. Anayasa'da mahkemelerin düzenlendiği bölümde yer almayan ve idari nitelikte işlemler yapan Yüksek Adliye Kurulu'nun disiplin yetkisine sahip olması, onu bir yargı organına dönüştürmemektedir. Buna ek olarak, yargıç olmayan üyelerin de bulunduğu bir kurul olduğunu eklemek gerekir⁴⁹. Dolayısıyla bu durum en başta, Anayasa'da güvence altına alınan yargı bağımsızlığı ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Benzer sorun düzenleyici idari işlemler bakımından da yaşanmaktadır. YİM, düzenleyici işlemlerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla açılan iptal davalarını, Anayasa'nın 152. maddesinde "idari kararlar" ve "idari işlemler"den söz edildiği, düzenleyici işlemlerin belirtilmediği gerekçesiyle reddetmektedir. Mahkeme bu durumu, Anglo-Sakson hukukunun KKTC hukuku üzerindeki etkisiyle açıklamakla birlikte, Anglo-Sakson hukukunda düzenleyici işlemler fonksiyonel yaklaşımdan hareketle yasama işlemi sayılmaktadır. Buna ek olarak, bu işlemleri parlamentonun yaptığı yasalardan ayırmak için ikincil yasama (*secondary legislation*) kavramı kullanılmaktadır. Dolayısıyla kavrama ilişkin bu tercih, Anglo-Sakson hukuk sisteminde düzenleyici işlemlerin yargı denetimi dışında kalması sonucunu doğurmamaktadır⁵⁰.

Görüldüğü üzere uygulamada, yukarıda sözü edilen iki konu bakımından idarenin yargısal denetimi yönünden ciddi sorunlar ortaya

⁴⁷ KKTC Anayasası'nın "Yüksek İdare Mahkemesinin Yetkileri" başlıklı 152. maddesi şöyledir; "Yüksek İdare Mahkemesi, yürütsel veya yönetsel bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya kişinin bir kararının, işleminin veya ihmalinin, bu Anayasanın veya herhangi bir yasanın veya bunlara uygun olarak çıkarılan mevzuatın kurallarına aykırı olduğu veya bunların sözkonusu organ veya makam veya kişiye verilen yetkiyi aşmak veya kötüye kullanmak suretiyle yapıldığı şikayeti ile kendisine yapılan başvuru hakkında, kesin karar vermek münhasır yargı yetkisine sahiptir".

⁴⁸ Yargıtay'ın, 15.6.1982 tarihli, Yargıtay/Asli Yetki İstinaf 1/82 (Yargıtay Asli Yetki 5/82), (D. 2/82) sayılı kararı, s. 11.

⁴⁹ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Erhürman (2012), s. 117-118; Erhürman (2013), s. 127 vd.

⁵⁰ Erhürman (2012), s. 145.

çıkılmaktadır. 29 Haziran 2014 tarihinde halkoyuna sunulan ancak kabul edilmeyen 47/2014 Sayılı Anayasa Değişikliğine İlişkin Yasa'da,⁵¹ idari yargıda bir uzmanlaşmaya gidilmekte ve alt mahkeme olarak idare mahkemelerinin kurulması öngörülmektedir. 47/2014 Sayılı Yasa'da *İdare Mahkemelerinin ve Yüksek İdare Mahkemesinin Görev ve Yetkileri* başlıklı 152. maddesinin ilk fıkrasında şu düzenleme yer almaktadır; "*İdarenin hiçbir idari işlem, ihmali ve eylemi, hiçbir hâlde idari yargının denetimi dışında bırakılamaz.*" Bu hükümlerle, uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle, idarenin her türlü işlemine karşı yargı yolunun açık olmasının güvence altına alınmak istendiğini belirtmek mümkündür. Keza ilgili maddenin gerekçesinde şu ifadeler yer verilmektedir; "*İdarenin, idari işlem, eylem ve ihmallerinin hiçbir hâlde idari yargı denetimi dışında bırakılamayacağı açık biçimde belirtilmiştir. Burada amaç, idari işlem, eylem ve ihmaller konusunda uzmanlaşması gereken idari yargının görev alanını güvence altına almaktır.*" Dolayısıyla 47/2014 Sayılı Yasa'yla, Anayasa'nın 152. maddesinde yapılması düşünülen değişiklikte, Yüksek Adliye Kurulu kararlarının ve düzenleyici işlemlerin yargı kararlarıyla denetim yolunun kapatılması olanaklı görünmemektedir. Bu bakımdan, ilgili düzenlemenin hukuk devleti ilkesi açısından taşıdığı önemi belirtmek gerekmektedir.

(2) Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı: İç hukuk normlarının kademelenmesi ve anayasanın en üst norm olması, hukukun üstünlüğü ilkesinin yaşama geçirilebilmesi açısından bir gerekliliktir⁵². Hukukun üstünlüğü ilkesi, yasa önünde eşitlik ve anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkeleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, devlet organları, anayasa ve yasalar çerçevesinde hareket ederek, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alma ve yasaların anayasaya uygunluğunu sağlamakla yükümlü olmaktadır⁵³.

Anayasanın üstünlüğü, hukuki işlemler bakımından hiyerarşi ile

⁵¹ 47/2014 Sayılı Anayasa Değişikliğine İlişkin Yasa, Cumhuriyet Meclisi'nde oybirliği ile kabul edilerek 29 Haziran 2014 tarihinde Halkoylaması'na sunulmuştur. Yapılan Halkoylaması'nda "hayır oylarının toplamı 69 952" ve "evet oylarının toplamı 42 288"dir. Bkz. 4 Temmuz 2014 tarihli Yüksek Seçim Kurulu İlanı, <<http://ysk.mahkemeler.net/secim.aspx?skod=39>>, E.T. 13.5.2015.

⁵² Aliefendioğlu, s. 32.

⁵³ Necatigil (2015), s. 18.

ilgilidir ve normatif değer açısından, anayasanın diğer tüm hukuki işlemlerden üstün olduğunu anlatmaktadır⁵⁴. KKTC Anayasası'nın 7. maddesinde “Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı” madde başlığı altında, 1. fıkrada, yasaların anayasaya aykırı olamayacağı düzenlenmektedir. Yasaların anayasaya uygunluğunun sağlanması, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini hayata geçirir. Bu bakımdan yargı bağımsızlığı ile anayasa mahkemelerinin önemli ve belirleyici rolünü eklemek gerekmektedir⁵⁵. Yukarıda da belirtildiği üzere, Anayasa Mahkemesi'ne göre, hukuk devleti, yasaların anayasaya uygunluğunun sağlanmasıyla gerçekleşebilir⁵⁶.

Anayasanın üstünlüğünün diğer anlamı, devlet ve diğer kamu hukuku otoritelerinin hukuki varlıklarının kaynağını anayasada bulmasıdır. Anayasanın bağlayıcılığının muhatabı, devlet ve onun organlarıdır⁵⁷. Bu da KKTC Anayasası'nın 7. maddesinin 2. fıkrasında ifadesini bulmaktadır. Bu düzenlemeye göre, Anayasa kuralları, yasama, yürütme ve yargı organlarını, devlet yönetimi makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, anayasanın üstünlüğü temelde, hukukun üstünlüğü ilkelerini içeren bir anayasal şekildir;⁵⁸ “*Anayasanın üstünlüğü, (Supremacy of the Constitution) Anayasamızın “egemenlik” maddesi olan 3. maddenin (1) fıkrasının (4) bendinde de ifade edildiği üzere “hiçbir organ, makam veya mercii kaynağını bu Anayasadan almayan bir yetki, kullanamaz” ve burada yer alan prensip, özünde hukukun üstünlüğü ilkelerini benimseyen bir anayasal şekildir.*”

Anayasa Mahkemesi'ne göre, “*Anayasanın 7. maddesi (...) Anayasanın üstünlüğünü ve bağlayıcılığını hükme bağlayan maddedir. Herhangi bir yasal kuralın bu maddeye ters düşebilmesi için Anayasanın diğer başka bir maddesine veya maddelerine ters düşmesi gerekir (...)*”⁵⁹.

(3) Mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvenceleri: Hukuk

⁵⁴ Erdoğan, s. 34.

⁵⁵ Bkz. Fazıl Sağlam, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri, Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1. Baskı, Lefkoşa 2016, s. 45.

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 9.6.2011 tarihli, 21/2009 (D. 3/2011) sayılı kararı, s. 10.

⁵⁷ Erdoğan, s. 33.

⁵⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 30.11.2006 tarihli, 6/06 (D. 4/2006) sayılı kararı, s. 14.

⁵⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 18.4.1989 tarihli, 8/88 (D. 3/89) sayılı kararı, s. 11.

devletinde, idarenin yargısal denetiminin gerçekleşebilmesi için yargının bağımsız olması gerekir. Çünkü hukuk devleti ilkesinin özünü oluşturan, devletin hukukla bağlı olması düşüncesi, kendisini özellikle devletin hukuka uygunluğunu denetleyecek bağımsız bir yargının varlığıyla göstermektedir. Bağımsız yargı ise yargıçlık güvencelerinin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Yargıçlık güvencelerini, yargıçlara görevlerini her türlü baskıdan uzak, tam bir güven ve yansızlık ortamında yapabilmelerini sağlama amacıyla getirilmiş kurallar ve önlemler bütünü şeklinde tanımlayabiliriz⁶⁰. Mahkemelerin bağımsızlığı kurumsal bir güvence sunarken, yargıçlık güvencesi bu görevi yerine getirenlere kişisel güvence sağlamaktadır. Bunun amacı ise yargıçların her türlü maddi ve manevi baskıdan uzak serbestçe karar verebilmelerini sağlamaktır⁶¹. Anayasa Mahkemesi'ne göre, "(...) *"hukuk devleti"* (Anayasa'nın 1. maddesindeki tanımıyla *"hukukun üstünlüğü ilkesi"*)nin en önemli unsurlarından birisi de *yargı bağımsızlığıdır*"⁶². Anayasa Mahkemesi, yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencelerini hukuk devleti kavramı içinde değerlendirmektedir;⁶³ *"Yargı bağımsızlığı ile "mahkemelerin bağımsızlığı" veya "bağımsız mahkemeler" kavramlarıyla eş anlamlı olup yargıç güvenceleri bu kavramların ayrılmaz parçasıdır. (...) O halde "Mahkemelerin bağımsızlığı" ile "yargıç güvenceleri" kavramlarının doğal anlamlarına ek olarak hukuk devleti kavramı içinde ayrıca mütalâa etmek yanlış olmaz."*

KKTC Anayasası'nın *Yargı Yetkisi* başlığını taşıyan 6. maddesine göre; *"Yargı yetkisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti halkı adına bağımsız mahkemelerce kullanılır"*⁶⁴. Belirtildiği üzere, yargı bağımsızlığı, yargıçlık

⁶⁰ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Maksut Mumcuoğlu, *Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye'de Gelişimi*, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 1989, s. 272; Gözler, s. 407-408; Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku*, Turhan Kitabevi, 15. Bası, Ankara, Ağustos, 2007, s. 277; Fazıl Sağlam, *Anayasa Hukuku Ders Notları (Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi)*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 2013, s. 360.

⁶¹ Sağlam (2013), s. 360.

⁶² Anayasa Mahkemesi'nin 23.2.2015 tarihli, 18/2013 (D. 2/2015) sayılı kararı, s. 16.

⁶³ Anayasa Mahkemesi'nin 12.4.2001 tarihli, 1/2001(D. 1/2001) sayılı kararı, s. 17.

⁶⁴ KKTC Anayasası Beşinci Kısım'da "Yargı" düzenlenmekte ve "Mahkemelerin Bağımsızlığı" başlıklı 136. maddesi incelendiğinde yargı bağımsızlığına ilişkin temel prensiplerin anayasal güvenceye sahip olduğu görülmektedir. Maddi bağımsızlık, yargıçların karar verirken emir ve talimatların etkisinde olmadan, serbestçe hüküm

güvencelerinin temin edilmesi ile sağlanabilir. Yargıçların atanması, meslekten çıkarılması, kazanılmış hakları gibi önemli güvenceler Yargıçlık Güvenceleri başlıklı 137. maddede düzenlenmektedir. Maddenin 1. fıkrasına göre; *“Yargıçlar görevlerinden uzaklaştırılmaz; kendileri istemedikçe, Anayasa gösterilen yaştan önce emekliye çıkarılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması yolu ile de olsa, kazanılmış haklarından yoksun bırakılamaz.”*

Yargıtay, davanın görülmesinde, yargıcın tarafsızlığının oldukça hassas bir konu olduğunu belirtmektedir,⁶⁵ *“Yargıcın tarafsızlığına güven olmadığının iması bile, davaya gölge düşürmek için yeterlidir. (...) Davanın Yargıcının, aleyhindeki isnatlardan beraat etmiş olması, Yargıç açısından ortada bir şaibe bırakmaz. Ancak, yargılama, sadece Yargıcın gerçekleştirdiği bir yargı işlemi değildir. Bu konudaki yükümlülük, tüm taraflara aittir. Bu esastan hareket ettiğimizde; bir davada, yargıca yapılan isnat sonucunda, yargıç beraat etse bile, davanın tüm tarafları, o yargılamanın adil olmadığını ortaya koyacak davranışlarda bulunmuşsa, Yüksek Mahkeme hiçbir şey olmamış gibi hareket edemez, adil yargılamanın gerektirdiği sonucunu almaya yönelik işlemleri de yapması gerekir. Adaletin tecellisi ve mahkemelerin güvenilirliğinin devamı, bunu şart kılar.”*

Kuvvetler ayrılığı, devlet organları arasında bir denge mekanizması kurmakta ve bu gücün kendi iç dinamikleri aracılığıyla kontrol altına alınmasına olanak tanımaktadır⁶⁶. Ancak yasama ve yürütme organlarının,

verebilmelerini garanti etmektedir (Christian Bumke und Andreas Voßkuhle, Casebook Verfassungsrecht, Verlag C.H. Beck, 5. Auflage, München 2008, s. 461). 136. maddenin 1. ve 2. fıkrasında maddi bağımsızlık güvence altına alınmıştır; *“Yargıçlar, görevlerinde bağımsızdırlar, Anayasaya, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler.*

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve yargıçlara emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.”

KKTC Anayasası'nın 136. maddenin son fıkrasında ise kurumsal bağımsızlık düzenlenmektedir; *“Görülmekte olan bir dava hakkında, Cumhuriyet Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz; görüşme yapılamaz veya herhangi bir demeçte bulunulamaz. Yasama ve Yürütme organları ile Devlet Yönetimi makamları, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organ ve makamlar, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”*

⁶⁵ Yargıtay'ın 8.3.2012 tarihli, Yargıtay/Hukuk 2/2011(D. 6/2012) sayılı kararı, s. 5.

⁶⁶ Levent Gönenç, *Ortaçağ Avrupası'nda Anayasacılığın Düşünsel ve Kurumsal Temelleri*, Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan, Der. Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Ece Göztepe, Yetkin Yayınları, Ankara 2008, s. 269.

kendi yetki ve görev alanlarındaki işleyişi, yargının ayrı ve bağımsız statüde örgütlenmesiyle gerçekleşebilir. Bu bakımdan kuvvetler ayrılığının “*yargı organlarının yaptırımına bağlanmış anayasal ilke*”yi ifade ettiğini belirtmek mümkündür⁶⁷. Anayasa Mahkemesi, kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır;⁶⁸ “*Adalet devletin temeli, yargı bağımsızlığı da adaletin güvencesidir. Erkler ayrılığı ilkesi ile hayat bulan yargı bağımsızlığı, yasama ve yürütmeye karşı Anayasal boyutta korunur. Özünde erkler ayrılığı ilkesini taşıyan yargı bağımsızlığı, demokrasiyi özümsemiş devletlerde halkın yürütme ve yasamaya karşı korunmasının en büyük güvencesidir.*”

Başka bir kararında da Anayasa Mahkemesi, kuvvetler arasındaki dengeye dikkat çekerek, yargı bağımsızlığının önemini şu şekilde ifade etmektedir;⁶⁹

“Yasama, Yürütme ve Yargı organları arasındaki kuvvetler ayrılığı doktrini KKTC Devletinin Anayasal sisteminde öz ve yerleşmiş bir doktrindir. Kuvvetler arasındaki bu ayırım nedeniyle birbirinden farklı yetkiler kullanan Devletin bu üç organından birinin diğerlerinin yetkilerine tecavüz etmesi düşünülemez ve düşünülmemelidir. Aksi taktirde kuvvetler ayrılığı doktrinine ters düşülmüş olur ve böyle bir durumda demokratik bir Devlet yapısından söz edilemez. Devletin yasama, yürütme ve yargı erkleri kendi alanlardaki görevlerini icra ederken bu organlardan her biri diğerleri ile karşı karşıya (adversary) değil birbirilerini tamamlar pozisyonundadır.

(...)

Parlamenter demokrasi sistemi (parliamentary democracy) içerisinde yer alan KKTC Devletinin’de, kuvvetler arasında yumuşak ayrılık sistemine dayanmakta olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda Yargının devlet yapısındaki üçüncü güç olma sıfatı daha da önem kazanmaktadır.

(...)

Devlet organlarının icra ettikleri görevlerinde ve bu görevler sırasında ürettikleri kararlarında ve işlemlerinde ve hatta yasalarda hukukun

⁶⁷ Kaboğlu (2014), s. 145.

⁶⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 23.2.2015 tarihli, 18/2013 (D. 2/2015) sayılı kararı, s. 16.

⁶⁹ Anayasa Mahkemesi’nin 30.11.2006 tarihli, 6/06 (D. 4/2006) sayılı kararı, s. 14-16.

üstünlüğü prensibi KKTC bağımsız mahkemelerince denetlenmekte ve gözetilmektedir.

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, hukuk devletinde, devletin hukuka uygunluğunu denetleyen ve kuvvetler arasındaki dengeyi sağlayan yargının, bağımsız olması gerektiğini vurgulamaktadır.

(4) Temel hak ve özgürlüklerin korunması: Hukuk devletinin ilk gereği temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasıdır⁷⁰. Hak ve özgürlükler temelinde demokratik rejimin işleyişini sağlayan bir sistem olan hukuk devletinde⁷¹ temel hak ve özgürlüklerin korunması da bir gereklilik olmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin en geniş şekilde tanınması ve uygar ülkelerce korunan, saygı duyulan ortak değerlerin anayasada güvence altına alınması, hukuk devletinin özelliklerinden birisini oluşturmaktadır⁷².

Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir devletin hukuk devleti olabilmesi için temel hak ve özgürlüklerin tanınmasının ve saygı gösterilmesinin yanı sıra bu hak ve özgürlüklerin korunması da gerekmektedir;⁷³ *“Hukuk devleti ilkesi de devlete, kişiye Anayasaca tanınan tüm hak ve özgürlükleri tanıma ve bunlara saygı gösterme ve bunları koruma görevini vermektedir.”* 1985 KKTC Anayasası'nın, temel hak ve özgürlükler konusunda, genel olarak 1975 KTFD Anayasası'nın koyduğu kuralları benimsediğini ifade etmek mümkündür. Belirtmek gerekir ki, 1975 KTFD Anayasası'nda da temel hak ve özgürlükler bölümü düzenlenirken 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ve AİHS'nden yararlanılmıştı⁷⁴.

1985 KKTC Anayasası'nda “Temel Hakların Niteliği ve Korunması” 10. maddede düzenlenmekte ve 11. maddede de “Temel Hak ve Özgürlüklerin Özünü ve Sınırlanması” madde başlığıyla⁷⁵ *“Temel hak ve özgürlükler, özüne dokunmadan, kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlak, sosyal adalet, ulusal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal*

⁷⁰ Gözübüyük (2007), s. 168.

⁷¹ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku – İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı*, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara 2002, s. 179.

⁷² Aliefendioğlu, s. 32.

⁷³ Anayasa Mahkemesi'nin 25.11.1980 tarihli, 15/79 (D. 12/80) sayılı kararı, s. 15.

⁷⁴ Necatigil (2015), s. 41.

⁷⁵ 1975 KTFD Anayasası'nda bu düzenlemenin benzeri 6. maddede yer almaktadır.

güvenliğini sağlamak gibi nedenlerle ancak yasalarla kısıtlanabilir.” hükmü yer almaktadır. Görüldüğü üzere temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda Anayasa’da genel sınırlama nedenleri yer almaktadır. Bazı maddelerde de özel sınırlama nedenleri öngörülmektedir⁷⁶. Bu bakımdan, genel sınırlama kurallarının; özel sınırlama kurallarına ek olarak uygulanıp uygulanamayacağı ya da herhangi bir özel sınırlama sebebi belirtilmemiş temel hak ve özgürlükler açısından da bu genel sebeplerin bağlayıcı olup olmayacağı gibi bazı yorum güçlükleri karşımıza çıkmaktadır⁷⁷. Anayasa Mahkemesi 1980 tarihli bir kararında hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir; “*Kuşkusuz Anayasada verilen haklar mutlak ve sınırsız değildir. Bu gibi hallerde ilgili Anayasa maddelerinde belirlendiği şekilde veya Anayasanın 6. maddesinde belirlendiği şekilde özüne dokunmadan kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlâk, sosyal adalet, anayasal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak gibi nedenlerle yasalar ile kısıtlanabilir.*”⁷⁸ Ancak Z. M. NECATİGİL’in de işaret ettiği gibi, Anayasa’da yer alan işkence ve eziyet yasağı,⁷⁹ izne ve sansüre bağlı olmadan kitap yayımlama hakkı⁸⁰ gibi bazı hak ve yasakların açık ve mutlak bir şekilde düzenlenmesi, bunların kamu yararı ya da kamu düzeni gibi nedenlerle kısıtlanması, sınırlandırılması ya da yumuşatılmasına olanak tanımamaktadır⁸¹.

Hukuk devleti ilkesinin gerçekleşebilmesi için, temel hak ve özgürlüklere ilişkin güvencelerin anayasal olmasının yanı sıra, yasa koyucuyu da bağlayan, sınırlamanın sınırı niteliğinde ilkelere de yer verilmesi gerekmektedir⁸². Bu bakımdan temel hak ve özgürlüklerin

⁷⁶ Örneğin 1985 KKTC Anayasası’nın “Gezi ve Yerleşme Özgürlüğü” başlıklı 22. maddesinde, her yurttaşın, gezi özgürlüğüne sahip olduğu, bu özgürlüğün ancak ulusal güvenliği sağlama ve salgın hastalıkları önleme amaçlarıyla ve yasa ile sınırlanabileceği düzenlenmektedir.

⁷⁷ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Necatigil (2015), s. 44-45; Ebru Karaman, *Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Açısından KKTC Anayasası*, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 4, Temmuz-Ağustos, Yıl: 2014, s. 251.

⁷⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 08.08.1980 tarihli, Anayasa Mahkemesi (Birleştirilmiş) 4/80 ve 5/80 (D. 11/80) sayılı kararı, s. 17.

⁷⁹ 1985 KKTC Anayasa’nın 14. maddesinin 2. fıkrası şu şekildedir; “*Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz.*”

⁸⁰ 1985 KKTC Anayasa’nın “Kitap Çıkarma Hakkı” başlıklı 28. maddesinin ilk fıkrası şu şekildedir; “*Kitap yayımı, yurttaşlar için izne bağlı tutulamaz, sansür edilemez.*”

⁸¹ Necatigil (2015), s. 45. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sağlam (2016), s. 119 vd.

⁸² Sağlam (2013), s. 343.

sınırlandırılması konusunda genel sınırlama nedenleri önemli bir konudur. Dolayısıyla Yüksek Mahkeme'nin bu konuya ilişkin yorumu, hak ve özgürlüklerin korunması bakımından belirleyici olmaktadır. Mahkeme, kamu düzeni ya da kamu yararı gibi bir sınırlama söz konusu olduğunda, hukuk devleti ilkesinden hareketle adalet ve hakkaniyet ölçütünün dikkate alınmasının gereğine vurgu yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında *adalet* ve *hakkaniyet* ölçütlerinin dikkate alınmasının, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğunu ifade etmektedir;⁸³ *“Hukuk devleti veya hukuk üstünlüğü ilkelerine göre yasa koyucu Anayasa'nın herhangi bir kuralına uyararak kamu yararı veya kamu düzeni veya sosyal adalet nedeni ile bazı temel hak ve özgürlükleri kısıtlarken adalet ve hakkaniyet ölçülerini göz önünde tutması gerekir. Bu gibi sınırlamada biribiri ile çatışan hak ve yararların yerinde ve yolunda uzlaştırılması zorunluğu vardır.”*

Anayasa Mahkemesi 1983 tarihli bir kararında, ilgili mevzuatın belli bir hak veya özgürlüğe kısıtlama getirmiş sayılabilmesi için böyle bir hakkın veya özgürlüğün kullanılmasına direkt veya yakından müdahale olup olmadığına bakılması gerektiğini belirtmiştir;⁸⁴ *“Bir kısıtlama yapıldığında ise yapılan kısıtlamanın Anayasanın cevaz verdiği bir kısıtlama olup olmadığına incelenip kararlaştırılması gerekir. Ancak bu yapılmazdan önce de bir kuralın kısıtlama getirip getirmediğinin incelenmesi gerekir. Mevzuatın belli bir temel hak veya özgürlüğe olabilecek uzak bir etkisi bu hakkın bir kısıtlaması olarak sayılamaz. Kısıtlama sayılabilmesi için bu etkinin mevzuatın direkt ve kaçınılmaz bir neticesi olması veya böyle bir neticeyi yasa koyucunun niyet etmiş olduğunun söylenebilmesi gerekir. Sair bir deyimle ilgili mevzuatın belli bir hak veya özgürlüğe kısıntı getirmiş sayılabilmesi için böyle bir hakkın veya özgürlüğün kullanılmasına direkt veya yakından müdahale etmiş olması gerekir.”*

1985 KKTC Anayasası'nın 11. maddesindeki, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunmadan sınırlandırılabilceği konusuyula ilgili olarak Anayasa Mahkemesi şunları ifade etmektedir; *“Bir hak ve özgürlüğün amacına aykırı biçimde kullanılmasını son derece zorlaştıran veya onu*

⁸³ Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.1980 tarihli, 11/80 (D. 9/80) sayılı kararı, s. 29.

⁸⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 17.6.1983 tarihli, 8/83 (Dava No. 902/81), (D. 7/83) sayılı kararı, s. 6.

*kullanılamaz duruma düşüren sınırlamalar o hak ve özgürlüğün özüne dokunmuş olur. Her konunun kendine özgü hal ve koşullar içinde değerlendirilmesi gerekir.”*⁸⁵ F. SAĞLAM, kararda yer alan “*Her konunun kendine özgü hal ve koşullar içinde değerlendirilmesi gerekir.”* ifadesini, her hakkın kendine özgü koruma alanı şeklinde anlamak gerektiğini vurgulamaktadır. SAĞLAM’a göre, aksi bir durumda öz güvencesinin mutlak koruma alanı, aslında olaya göre nispi hale getirilmiş olacaktır⁸⁶.

Anayasa Mahkemesi’nin 2003 tarihli bir kararında, düşünce ve yayın özgürlüğü ile ilgili Fası 154 Ceza Yasası’nın 47. ve 48. maddelerinin Anayasa’ya aykırılığının, daha önce 1987 tarihli kararında tartışılarak, Anayasa’ya aykırı olmadığı yönünde karar verildiğini ve aynı konunun ikinci kez Anayasa Mahkemesi’nde tartışılmayacağı ön itirazında bulunulmuştur⁸⁷. Anayasa Mahkemesi, yeniden inceleme yapmanın Anayasa’nın 148. maddesine göre⁸⁸ takdir yetkisinde olduğunu belirtmiş ve inceleme yaparken ilk kararın ağırlıklı bir şekilde dikkate alınacağını da eklemiştir. Mahkeme, bu yetkinin hak ve özgürlükler açısından önem taşıyan bir konuda yapılmış olmasını ve ilk karardan bu yana uzun bir zaman geçmesini makul bir gerekçe olarak kabul etmiştir;⁸⁹ “(...) [M]akûl bir gerekçenin olması halinde Mahkemenin takdir yetkisini tekrar dinleme yönünde kullanması yerinde olur. Bu olayda yapılan müracaat düşünce ve yayın özgürlüğü gibi önemli bir konuyu ilgilendirdiği, Anayasaya uygunluk kararının verildiği 1987 yılından sonra aradan uzun bir zaman geçtiği nedenleriyle Mahkememiz takdir yetkisini konuyu yeniden değerlendirme yönünde kullanmıştır. Şüphe yok ki bu değerlendirmede daha önce verilmiş kararın da ağırlığı olacaktır.”

Temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik olarak, KKTC hukukunda AİHS’nin uygulamasına da değinmek gerekmektedir. 1985

⁸⁵ Anayasa Mahkemesi’nin 26.1.1984 tarihli, 10/83 (D. 1/84) sayılı kararı, s. 6.

⁸⁶ Sağlam (2016), s. 132.

⁸⁷ Anayasa Mahkemesi’nin 26.6.2003 tarihli, 24/2002 (Ceza Dava No: 60/02; Lefkoşa), (D. 4/2003) sayılı kararı, s. 6.

⁸⁸ 1985 KKTC Anayasası’nın “Anayasaya Aykırılık Konusunun Mahkemeler Tarafından Yüksek Mahkemeye İletilmesi” başlıklı 148. maddesinin 1. fıkrası: “*Anayasa Mahkemesince aynı veya benzeri bir konuda daha önce karar verilmişse havale müracaatı reddedilebilir.*”

⁸⁹ Anayasa Mahkemesi’nin 26.6.2003 tarihli, 24/2002 (Ceza Dava No: 60/02; Lefkoşa), (D. 4/2003) sayılı kararı, s. 7.

KKTC Anayasası'nın "Uluslararası Andlaşmaları Uygun Bulma" başlıklı 90. maddesinin 5. fıkrası şöyledir; "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkemeye başvurulamaz.*" Anayasa Mahkemesi, bu maddeden hareketle, uluslararası sözleşmelerin, yasa ve anayasa karşısındaki durumunu 2006 tarihli bir kararında şu şekilde yorumlamaktadır; "*(...) 5. fıkra hükümlerine göre KKTC'de usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası andlaşmalar sadece yasa hükmünde olmakla kalmayıp bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkememize dahi başvurulamaz. Bir başka deyişle bunlar Anayasa ile aynı seviyededir ve diğer yasalardan üstündür.*"⁹⁰ Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi bu kararda, Anayasa'ya göre uluslararası sözleşmelerin Anayasa'ya aykırılıklarının ileri sürülememesi nedeniyle, uluslararası sözleşmelerin "Anayasa ile aynı seviyede" olduğu sonucuna varmaktadır. SAĞLAM'ın da işaret ettiği gibi, uluslararası sözleşmelerin Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülememesi, bunların yasaların ya da anayasanın üstünde yer aldığı anlamına gelmemektedir⁹¹. Aslında Anayasa Mahkemesi'nin 2003 tarihli bir kararında, uluslararası sözleşmelerin anayasa ile "aynı düzeyde olmadığı" açık bir şekilde vurgulanmaktaydı; "*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi iç hukukumuzun bir parçası olmakla birlikte hukuk normları hiyerarşisinde Anayasa gibi bir üst norm değildir. Yasaların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılığını denetleyen ve aykırı olanların iptalini öngören bir iç prosedür yoktur. Dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini iç hukuk haline gelmiş bir uluslararası sözleşme veya diğer herhangi bir yasa statüsünde kabul edip uygulamamız gerekir.*"⁹² Anayasa Mahkemesi'nin, 2006 yılında verdiği kararında uluslararası sözleşmelerin Anayasa'yla aynı seviyede olduğunu belirterek,⁹³ 2003 yılında verdiği karardan ayrılmasının isabetli olmadığını eklemek gerekmektedir.

⁹⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 21.6.2006 tarihli, 3/2006 (D. 3/2006) sayılı kararı, s. 22.

⁹¹ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Fazıl Sağlam, *Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Antlaşmaların Hukuksal Statüsü ile İlgili Yeni Gelişmeler -Anayasa Mahkemesinin İki Kararı Üzerine Düşünceler-*, Rona AYBAY'a Armağan, Legal Hukuk Dergisi Özel Sayı, Aralık 2014, Cilt 2, s.1959-1993.

⁹² Anayasa Mahkemesi'nin 26.6.2003 tarihli, 24/2002 (Ceza Dava No: 60/02; Lefkoşa), (D. 4/2003) sayılı kararı, s. 9.

⁹³ KKTC'de uluslararası antlaşmaların normlar hiyerarşisindeki yeri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Sağlam (2016), s. 158 vd.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 29 Haziran 2014 tarihinde halkoyuna sunulan ancak kabul edilmeyen 47/2014 Sayılı Anayasa Değişikliğine İlişkin Yasa'da, bu maddeye yönelik şu düzenleme yer almaktaydı; “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla yasaların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda insan haklarını daha fazla koruyan hükümler esas alınır.*” Yasayla uluslararası sözleşmelerin, temel hak ve özgürlükler konusunda farklı hükümler içermesi halinde insan haklarını daha fazla koruyan hükümlerin esas alınacağına yönelik anayasal bir düzenlemenin varlığı, kuşkusuz hukuk devletinde, temel hak ve özgürlükler güvencesini güçlendirebilirdi⁹⁴.

AIHS, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 1962 yılında 39/1962 Sayılı Yasa⁹⁵ ile onaylanmıştır. Bu Onay Yasası, Kıbrıslı Rumların ve Türklerin katıldığı Temsilciler Meclisi'nde⁹⁶ kabul edilmiştir. Dolayısıyla Sözleşme'nin, KKTC'nin iç hukukun bir parçası olduğunu ifade edebiliriz⁹⁷. Anayasa Mahkemesi AIHS'nin iç hukukun bir parçası olduğunu şu şekilde açıklamaktadır;⁹⁸ “*Kıbrıs Cumhuriyeti 1962 yılında bu Sözleşmeye katılmış ve 39/62 sayılı yasa ile Avrupa İnsan Hakları sözleşmesini iç hukuk haline getirmiştir. (...) 39/62 sayılı yasa K.K.T.C.de halen yürürlükte ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bizim iç hukukumuzun bir parçasıdır.*” Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin inceleme yaparken, birçok kararında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)

⁹⁴ SAĞLAM, getirilmek istenen yeni kuralda yer alan “temel hak ve özgürlüklere ilişkin” yerine “insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler” ifadesinin daha isabetli bir tercih olabileceğini de eklemektedir. Bkz. Sağlam (2016), s. 168.

⁹⁵ 39/1962 Sayılı *İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun*, Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazete, Sayı: 157, 24 Mayıs 1962, EK I, Kanunlar, s. 317.

⁹⁶ 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda, Kıbrıslı Rum ve Türk toplumlarından oluşan bir Temsilciler Meclisi (Ay. md. 61 vd.) ile Rum ve Türk toplumlarından her birinin kendi üyeleri arasından seçilerek oluşturulan Cemaat Meclisleri (Ay. md. 86 vd.) düzenlenmekteydi.

⁹⁷ Necatigil (2015), s. 41-42.

⁹⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 26.6.2003 tarihli, 24/2002 (D. 4/2003), (Ceza Dava No: 60/02; Lefkoşa) sayılı kararı, s. 7-8. Ayrıca bkz. Yargıtay'ın 23.2.2001 tarihli, Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza 1/2001-2/2001-3/2001 (Ağır Ceza Dava No: 5974/2000; Lefkoşa), (D. 2/2001) sayılı kararı, s. 8.

kararlarına da yer vermektedir⁹⁹. Anayasa Mahkemesi, AİHM kararlarına yönelik olarak şu hususu vurgulamaktadır; “*Her ne kadar da KKTC Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin zorunlu yetkisini kabul etmiş değilse de bu Mahkemenin verdiği kararlara saygılıyız ve bunları dikkate alırız.*”¹⁰⁰ Usul hukukuna ilişkin konularda, örneğin ceza yargılamasına yönelik durumlar söz konusu olduğunda, Yargıtay, KKTC hukuk sistemini dikkate alarak değerlendirme yapmaktadır;¹⁰¹ “*Avrupa İnsan Hakları kararlarını incelediğimizde, genel prensipler yanında, Continental hukuk sistemine uygun görüşler belirtildiğini görürüz. Bu doğru bir yaklaşımdır ve orda ifade edilen prensipleri, hukuk sistemimizin usul hükümleri içinde değerlendirip sonuç çıkarmalıyız.*” Yargıtay’ın, AİHS’nin KKTC’nin iç hukukunun bir parçası olduğuna yukarıda açıkladığımız kararlarından örnek vererek, Sözleşme’nin alt mahkemeler tarafından uygulanması gerektiğine dikkat çekmesi de temel hak ve özgürlüklerin güvencesi bakımından önemlidir;¹⁰² “*(...) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, yasalar ile eşit düzeyde olduğundan, sözleşmede açık bir hüküm olması halinde, alt mahkemeler tarafından uygulanmalıdır. (...) Alt Mahkemenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin dikkate alınamayacağı ile ilgili bulgusu hatalı olmuştur.*” Anayasa Mahkemesi bir kararında, Alt Mahkemelerin AİHS’ni uygulamasına ilişkin olarak şu ifadelere yer vermiştir; “*(...) Sözleşmenin açık bir hüküm içermesi halinde bunu uygulamak İlk Mahkemelere düşer ve bu konuda bir anlaşmazlık ortaya çıkması halinde sorunu çözme yetkisi İlk Mahkemeyi denetleyen Yargıtaydadır.*”¹⁰³ Genel olarak bakıldığında, Yüksek

⁹⁹ Bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 8.11.1979 tarihli, 21/78 (Dava No. 776/78, Lefkoşa) sayılı kararı, s. 4 vd.; Anayasa Mahkemesi’nin 27.01.2000 tarihli, Birleştirilmiş 12/99 ve 13/99 (D. 1/2000) sayılı kararı, s. 8; Anayasa Mahkemesi’nin 12.4.2001 tarihli, 1/2001 (D. 1/2001), (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi Dava No: 719/2000) sayılı kararı, s. 14; Anayasa Mahkemesi’nin 8.11.1989 tarihli, 21/78 (Dava No. 776/78, Lefkoşa) sayılı kararı, s. 10; Anayasa Mahkemesi’nin 27.1.2000 tarihli, Birleştirilmiş 12/99 ve 13/99 (D. 1/2000) sayılı kararı, s. 8.

⁹⁹ Yargıtay’ın 19.6.2013 tarihli, Yargıtay/Ceza 44/2012 (Gazimağusa Ceza Dava No: 515/2012), (D. 4/2013) sayılı kararı, s. 15.

¹⁰⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 12.4.2001 tarihli, 1/2001 (D. 1/2001), (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi Dava No: 719/2000) sayılı kararı, s. 14.

¹⁰¹ Yargıtay’ın 19.6.2013 tarihli, Yargıtay/Ceza 44/2012 (Gazimağusa Ceza Dava No: 515/2012), (D. 4/2013) sayılı kararı, s. 15.

¹⁰² Yargıtay’ın 19.6.2013 tarihli, Yargıtay/Ceza 44/2012 (Gazimağusa Ceza Dava No: 515/2012), (D. 4/2013) sayılı kararı, s. 8-9.

¹⁰³ Anayasa Mahkemesi’nin 26.6.2003 tarihli, 24/2002 (Ceza Dava No: 60/02; Lefkoşa), (D. 4/2003) sayılı kararı, s. 9.

Mahkeme'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından AİHM kararlarına yer vermesi ve AİHS'ni alt mahkemelerin de uygulamasına dikkat çekmesi olumludur.

(5) k yaklaşımı, güvenliğ Yasal yönetim ilkesini (kanuni idare), idareye ve idarenin faaliyetlerinde yasanın egemen olması şeklinde tanımlamak mümkündür. Yasal yönetim ilkesinin, idarenin üstlendiği görevleri yerine getirirken, yürürlükteki yasalara ve yasalara eşit diğer hukuk kaynaklarına uygun davranması (kanuna saygı ilkesi); idarenin kuruluş ve teşkilatlanmasında asli yetkinin yasama organına ait olması ve idarenin belli konularda faaliyette bulunabilmesi için mutlaka yasal bir yetkiye sahip olması (yasal dayanak ilkesi) şeklinde üç boyutu vardır¹⁰⁴.

Hukuk devletinde yönetsel organlar, kaynağını anayasadan ya da yasadan almayan bir yetkiyi kullanamazlar. Bu bakımdan yönetsel organların kullanabileceği yetkiler de yasayla belirlenmelidir¹⁰⁵. 1985 KKTC Anayasası'nın 5. maddesine göre, "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." 4. maddesine göre de, "Yasama yetkisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti halkı adına Cumhuriyet Meclisindedir." Bu düzenlemelere göre, KKTC idaresindeki herhangi bir makam ya da kişinin herhangi bir konuda yetki kullanabilmesi için bu yetkinin Cumhuriyet Meclisi tarafından verilmiş olması gerekir. Bir başka ifadeyle, Anayasa ya da Cumhuriyet Meclisi tarafından verilmeyen bir yetki, yürütme organı ya da idare tarafından kullanılamaz. Elbette burada, Cumhuriyet Meclisi'nin sahip olduğu yasama yetkisini, yürütme ya da idareye devrederek, yürütmenin ya da idarenin kendilerini yetkilendirmelerini sağlayamayacağını da eklemek gerekir¹⁰⁶.

YİM, yasallık ilkesini hukuk devletinin bir unsuru olarak nitelendirmektedir;¹⁰⁷ "Hukuk devletinde yönetim karar ve işlemlerinin yasaya uygun, yasal olması ilkesi ile bağlıdır." Anayasa Mahkemesi de bir

¹⁰⁴ Günday, s. 42-43.

¹⁰⁵ Necatigil (2015), s. 213.

¹⁰⁶ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Erhürman (2012), s. 421.

¹⁰⁷ YİM'in 7.10.1993 tarihli, 348/91 (D. 15/93) sayılı kararı, s. 11. Ayrıca bkz. YİM'in 29.4.93 tarihli, 129/90 (D. 9/93) sayılı kararı, s. 3.

kararında, idarenin yasallığını vurgulamıştır. Mahkeme'ye göre, hukuk devletinde idare, yasaların maksat ve amaçlarına göre hareket etmekle ve bunları uygulamakla görevlidir¹⁰⁸.

Anayasa Mahkemesi, yasama organı tarafından verilen yetkinin sınırlarının açıkça belirlenmesinin gerekliliğini şu şekilde ifade etmektedir;

“Anayasa bazı konuların yasa ile düzenlenmesini öngördüğü hallerde dahi, yasama organı bu gibi konularda da tüzük yapma yetkisini yürütmeye veya başka bir organa veya onları düzenlemek için yürütmeye veya başka bir organa yetki verebilir ancak bu gibi hallerde yürütme veya başka bir organa yasada verilen görevin açıklıkla belirtilmesi, sınırlarının açıklıkla tesbit edilmesi ve ilgili yürütme veya organa tamamen keyfi hareket edecek yetkinin verilmemesine dikkat edilmesi gerekir. Kısaca özetlenecek olursa Yasama Organı Anayasa uyarınca düzenlemek istediği konuların alanını yeterince sınırlandıracaktır. Bu gibi hallerde yürütme veya başka organın görevi, yasama organının tesbit ettiği çerçeve içinde yasanın daha uygun bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacını güden düzenlemeler yapmaktır. Başka bir deyimle yasa ile düzenlenmesi öngörülen konunun temel yönleri yasa ile düzenlenmelidir.”¹⁰⁹

Görüldüğü üzere, Anayasa Mahkemesi'ne göre, Meclis, yasa yaparak bir konunun çerçevesini çizerek ya da alt ve üst sınırları belirleyerek, idareye veya başka bir organa, gerekli gördüğü düzenlemeyi yapmayı bırakabilir. Mahkeme, böyle bir yetki devrinin, keyfiyete açık olmaması ve yetki kullanacak olan organın kullanacağı yetkinin alt ve üst sınırlarının yasayla belirlenmesi gerektiğini de eklemektedir¹¹⁰. Bu noktada ERHÜRMAN, Anayasa Mahkemesi'nin yasama organının yetkileri konusunda hassas davrandığını ifade ederken, YİM'in, idarenin idari işlem yaparken kullanacağı yetkiler konusunda ise yasallık ilkesine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmenin kolay olmadığına işaret etmektedir¹¹¹. Gerçekten de YİM, bir kararında, idari işlemi iptal ederken *“Kooperatif Şirketler*

¹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 11.6.1982 tarihli, 9/82 (D. 5/82) sayılı kararı, s. 8.

¹⁰⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 20.5.1980 tarihli, 7/79 (D. 8/80) sayılı kararı, s. 6.

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 8.3.2007 tarihli, 4/2006 (Lefkoşa Dava No: 3146/2001), (D. 1/2007) sayılı kararı, s. 22.

¹¹¹ Erhürman (2012), s. 423. KKTC hukukunda yönetsel yetkilerin yasadaki kaynaklanması ilkesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Necatigil (2015), s. 213 vd.; Erhürman (2012), s. 420 vd.

*Mukayyidinin ilgili Personel Tüzüğü veya başka herhangi bir mevzuat uyarınca böyle bir karar almaya yetkisi yoktur.*¹¹² gerekçesine dayanmaktadır. ERHÜRMAN, YİM'in yetkinin yasallığı ilkesini değerlendirdiği 1981 tarihli karara da dikkat çekmektedir. YİM'in bu kararında ise özellikle yasallık ilkesini vurguladığı ve buna uygun karar verdiği görülmektedir;¹¹³ “[O]kulun disiplinini düzenleyici bir Tüzük yoktur. İlgili yasalarda da Müstedaaleyhe okul öğrencilerinin öğrencilik durumlarına son verilmesine yetki veren herhangi bir madde mevcut değildir. (...) Öğrencilerin ferdi ve toplumsal davranışlarında sorumlu olmaları ve ulusal terbiyenin gereklerine göre hareket etmelerinin sağlanması için okulun bir Disiplin Yönetmeliği bulunması ve bu yönetmeliğin de bir yasaya dayanması ve böyle bir Yönetmeliğe öğrencilerin uymamaları halinde öğrencilik statülerine son verebilmesi için ilgili Makamın yasal bir yetkisi bulunması gerekir. Bu başvuruda olduğu gibi böyle bir yetki olmadan alınan herhangi bir karar da yetki aşımı ile alınan bir karar olup geçersizdir.”

Yasallık ilkesi ile ilgili olarak bazı durumlarda, yasaya aykırılık açıkça görülmekle birlikte, bazı hallerde yönetsel organların yasal kuralları yanlış yorumlamaları sonucu hatalı uygulaması da söz konusu olabilmektedir¹¹⁴. Bu konuya ilişkin bir kararında YİM şunları ifade etmiştir; “Belirtilen tüm bu sebeblere rağmen, Müstedaaleyhler Yasa’yı yanlış yorumlayarak ve/veya Yasa’ya aykırı hareket ederek başvuru konusu kararı almışlardır. Bu tür kararların ise, iptal edilmeleri gerekmektedir.”¹¹⁵

Görüldüğü üzere yasal yönetim ilkesi de, Yüksek Mahkeme kararlarında hukuk devleti ilkesinin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

(6) Adil yargılanma hakkı: Yukarıda görüldüğü üzere, hukuk devleti için bir ön koşul olan yargı bağımsızlığı, aynı zamanda adil yargılanmanın da temel bir güvencesidir¹¹⁶. Adil yargılanma, yargılamaya ilişkin ilkeleri

¹¹² YİM'in, 28.11.2006 tarihli, YİM: 396/2004, (D. 13/06) sayılı kararı, s. 17.

¹¹³ YİM'in 18.12.1981 tarihli, Y.İ.M. 165/81 (D. 41/81) sayılı kararı, s. 422.

¹¹⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Necatigil (2015), s. 216.

¹¹⁵ YİM'in 23.9.1987 tarihli, YİM 187/86 (D. 40/87) sayılı kararı, s. 6.

¹¹⁶ Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges for the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Standards Concerning the

belirlemesi bakımından hukuk devletinin temel unsurları arasında yer almaktadır¹¹⁷. Çünkü dava yoluyla hak aramanın anlamlı olabilmesi, her türlü yargılamanın adil olmasıyla gerçekleşebilir. Bu bakımdan adil yargılama, en genel anlamıyla bağımsız ve güvenceli yargıçlar tarafından yapılan tarafsız yargılamayı ifade ederken,¹¹⁸ aynı zamanda bu kavram, adli mekanizmanın işleyişini ve organizasyonunu yani kurumlarını da içermektedir¹¹⁹.

Adil yargılanma hakkının temel insan hakkı olduğunu ifade eden Yargıtay'a göre bu hak, hukuk devleti olmanın koşuludur;¹²⁰ *“Adil yargılanma, hukuk ve ceza davalarında, yargılamaya ilişkin ilkeleri belirleyerek hukuk devletinin temelini oluşturmaktadır. (...) [A]dil yargılanma hakkı, hukuk ya da ceza yargılanmasının taraflarına, sunulan görüşler ve gösterilen tüm konular hakkında bilgi sahibi olma ve yorumda bulunma olanağı verilmesini amaçlamaktadır.”* Hak arama özgürlüğünün gerçekleşebilmesi de adil yargılanma hakkının sağlanması ile mümkün olabilir. Anayasa Mahkemesi'ne göre adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğünün uygulamaya yönelik bir parçasını teşkil etmektedir; *“Adil yargılama hakkı” veya doktrindeki bazı tanımlamalara göre “adil yargılanma hakkı”, Anayasa'nın 17(2) maddesinde yer alan, hak arama özgürlüğünün uygulamaya yönelik bir parçasını teşkil eder. Adil yargılama hakkının amacı, yargılamanın hakkaniyete uygun ve adil bir biçimde yerine getirilmesini sağlamaktır.”*¹²¹

Adil yargılama hakkının amacını, yargılamanın hakkaniyete uygun ve adil bir biçimde yerine getirilmesini sağlama şeklinde tanımlayan Anayasa Mahkemesi, bu hakkın evrensel bir hukuk kuralı olduğunu hukuk devleti ilkesinden hareketle şu şekilde ifade etmektedir;¹²² *“Anayasa'nın egemenliği ve*

Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges, Strasbourg, 23 November 2001, parag. 10.

¹¹⁷ Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı-Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 3. Bası, İstanbul 2008, s. 4.

¹¹⁸ Erdoğan, s. 182.

¹¹⁹ A. Feyyaz Gölcüklü ve A. Şeref Gözübüyük, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 266.

¹²⁰ Yargıtay'ın 19.6.2013 tarihli, 44/2012 (D. 4/2013) sayılı kararı, s. 9.

¹²¹ Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013(YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 7.

¹²² Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 7-8.

bağlayıcılığı yanında, yasa koyucunun uymak zorunda olduğu ilkeler ve evrensel hukuk kuralları vardır. Hukukun evrensel ilkelerine saygı duymak, hukuk devleti olmanın gereğidir. Evrensel hukuk kurallarına aykırı bir yasa kuralı, doğal olarak hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmaz. Adil yargılama hakkı bir evrensel hukuk kuralıdır. Bu nedenle adil yargılama hakkına aykırılık, Anayasa'nın 1. maddesinde öngörülen hukuk devleti ilkesine aykırılığı oluşturur.”

Yargıtay, adil yargılanma hakkına ilişkin inceleme yaparken, bu hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) çerçevesinde de değerlendirmektedir,¹²³ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, KKTC iç hukuku bakımından uygulanırılığı gereken bir yasa olduğuna göre, bir ceza yargılanmasında, adil bir yargılanma yapılabilmesi için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin hükümleri dikkate alınmalı[dır.]”¹²⁴.

Adil yargılamanın unsuru olan, davanın makul süre içinde sonuçlandırılmasının önemli olduğunu belirten Yargıtay, eğer tarafsızlığa ilişkin şaibeyi ortadan kaldıracaksa, adil kararın verilmesi için davanın uzamasının tercih edilmesi gerektiğini ifade etmektedir¹²⁵. Mahkeme'ye göre, tarafsızlığa ilişkin en ufak şüphe, makul sürede sonuçlandırmadan daha önemlidir;¹²⁶ “[D]avanın gecikmesi ve adil yargılama yapılmadığı şaibesi arasında bir tercih yapılması gerektiği takdirde, tercih mahkeme kararlarının herhangi bir şaibeden uzak olması gerektiği noktasında olmalıdır.” Gerçekten de, makul sürede davanın sonuçlandırılması önemli olmakla birlikte, tarafsızlığa ilişkin şüphenin olduğu bir davada, öncelikli olarak tarafsızlığa yönelik bu şüphelerin giderilmesi gerekmektedir.

2015 tarihli bir kararında Anayasa Mahkemesi, diğer bazı idari işlemler yanında polislerin meslekten çıkarılması dâhil olmak üzere birçok yetkiye sahip olan Polis Örgütü Disiplin Komisyonu'nun işleminin yargısal niteliğe sahip olup olmadığını AİHS kapsamında değerlendirmiştir;¹²⁷

“A.İ.H.S.ne göre de bir organın Mahkeme olarak adlandırılması için, önüne gelen davayı kesin olarak karara bağlama yetkisine sahip olması

¹²³ Yargıtay'ın 19.6.2013 tarihli, Yargıtay/Ceza 44/2012 (Gazimağusa Ceza Dava No: 515/2012), (D. 4/2013), sayılı kararı, s. 18.

¹²⁴ Yargıtay'ın 19.6.2013 tarihli, Yargıtay/Ceza 44/2012 (Gazimağusa Ceza Dava No: 515/2012), (D. 4/2013) sayılı kararı, s. 8-9.

¹²⁵ Yargıtay'ın 8.3.2012 tarihli, Yargıtay/Hukuk 2/2011 (D. 6/2012) sayılı kararı, s. 5-6.

¹²⁶ Yargıtay'ın 8.3.2012 tarihli, Yargıtay/Hukuk 2/2011 (D. 6/2012) sayılı kararı, s. 8.

¹²⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 9-10.

gerekir. Bir organın verdiği kararın yerine getirilip getirilemeyeceği hususunda başka bir yetkili organın kararına ihtiyaç duyuluyorsa, o organ sözleşme karşısında “Mahkeme” olarak değerlendirilmemektedir. Komisyon, Yasanın 71(1) ve (2) maddesi altında yetki kullanırken, YİM’in denetimine açık, maddi anlamda kesin olmayan kararlar verdiği cihetle, bu maddelerin kapsamına giren işlemlerde bir yargı yeri olarak faaliyette bulunduğu söylenemez.” Mahkeme’ye göre; “Komisyonun yaptığı işlemin içeriği bir yargılama değil, ceza yargılaması sonucunda Mahkemenin kararı doğrultusunda ortaya çıkan sonucun değerlendirilerek işlem yapılmasıdır. Müdafaa hakkı verilmesi, işlemi kendiliğinden cezai alana sokmaz. Aleyhine idari işlem yapılacak kişilere söz ve/veya müdafaa hakkı tanınması, idare hukukunun ilkeleri arasındadır.”

Anayasa Mahkemesi adil yargılama hakkının kapsamını şu şekilde belirlemektedir;

“[B]ir meselede adil yargılama veya adil yargulamamadan sözedilebilmesi için, nizanın, “medeni hak ve yükümlülükler” veya “cezai” alanda olması, yargılayanların da o meselede, idari veya başka bir alanda işlem yapmış olmamaları gerekmektedir.

İdari davalar ve disiplin işlemleri kural olarak bu maddenin uygulaması dışında olmakla beraber, “otonom kavramlar” doktrini uyarınca, şeklen kamu hukuku niteliğinde olan bazı ihtilaflar da 6(1) maddenin kapsamı altına alınmıştır.

Ancak A.İ.H.M son içtihatlarında, “otonom kavramlar doktrini” uyarınca, A.İ.H.S. madde 6(1)’in kapsamına giren konuları daha belirgin duruma getirmiştir. “Fonksiyonel (işlevsel) kriter” olarak adlandırılan kritere göre, memuriyet görevi ve sorumluluklarının niteliği esas alınmaktadır. Nizaya konu olan hizmet bu kriter kapsamında ise, niza, madde 6(1)’in uygulama alanı dışındadır. Ordu ve polis hizmetleri bu kriterin kapsamında olan en klasik görevlerdir”¹²⁸.

Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi, idari bir kurul olan ilgili Komisyon’un bir mahkeme olmadığını, davacı aleyhine, ilgili madde uyarınca bir disiplin yargılaması yapılmadığını, Komisyon’un, davacının

¹²⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 10-11.

sahtecilik ile ilgili sabıkasını ilgili yasada belirtilen ehliyetsizlik kapsamında değerlendirerek meslekten sürekli çıkarılmasına karar verdiği belirtilmiştir. Mahkeme, bu kararın alınması sürecinde davacıya tanınan müdafaa hakkının, idare hukuku ilkeleri gereğince verildiğini de eklemiştir. Komisyon kararının idari olması neticesinde yargı yoluna gidilebileceğini belirten Mahkeme, yapılan işlemi AİHM'nin otonom kavramlar doktrini¹²⁹ kapsamına girmediğini de eklemiştir; “*Havale konusu davaya esas teşkil eden işlemin, bir yargısal işlem olmadığı gibi yukarıda izah edilen A.İ.H.M.in otonom kavramlar doktrini kapsamında da değerlendirilemeyeceği dikkate alındığında, Komisyonun oluşumunu ve yetkilerini düzenleyen, 51/1984 sayılı Yasanın 12(1) ve (2) maddelerinin A.İ.H.S. 6. madde kapsamında adil yargılama hakkına, dolayısıyla Anayasa'nın 1. maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırılığından söz edilemez.*”¹³⁰ Anayasa Mahkemesi'ne göre, “*Günümüzde genel kabul gören şekli ölçüte göre, yargısal faaliyet, kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız kuruluşlar tarafından, hukuki uyumsuzlukların ve hukuka aykırılık iddialarının özel yargılama usulleri izlenerek çözümlenmesi ve kesin hükme bağlanması faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.*”¹³¹

Anayasa'ya göre, adil yargılanma hakkı, kararın gerekçeye dayanmasının yanı sıra, açık oturumda okunmasını da gerektirmektedir. Yüksek Mahkeme, bazı davalarda, kararın yargıç odasında verilmiş olmasını 9/76 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 75. maddesine¹³² ve 1985 KKTC Anayasası'nın “Hak Arama Özgürlüğü ve Yasal Yargı Yolu” başlıklı 17/2.

¹²⁹ Otonom (özerk) kavramlar doktrini, en genel haliyle, Sözleşme'de yer alan kavramların özel bir anlama sahip olduğunu ifade etmektedir. AİHM'ne göre, Sözleşme kavramlarını yorumlarken, içerik ve kapsamlarını belirlerken bunların ulusal hukuktaki anlamlarıyla bağlı olmayacağı anlamına gelmektedir. Bkz. Gölcüklü ve Gözübüyük, s. 142.

¹³⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 11.

¹³¹ Anayasa Mahkemesi'nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 9.

¹³² “Kaza Mahkemelerinin oturum yeri” başlıklı 75. maddesi şöyledir; “*Kaza Mahkemesi oturumları, bu amaçla Yüksek Mahkemeye mahkeme salonu olarak saptanan yetki alanı içindeki esas şehrinde bulunan bir binada yapılır. Ancak, Kaza Mahkemesi başkanının takdiri ve Yüksek Mahkemenin izni ile oturumlar Kaza bölgesinde veya dışında başka bir bina içinde yapılabilir;*

Ancak her kaza Mahkemesi yargıçı bir kişinin yazılı ifadesini almak amacı ile yetki alanı içinde veya dışında herhangi bir yerde oturum yapabilir.”

maddesine¹³³ aykırı bulmuştur;¹³⁴ “Önümüzdeki meselede de karar yargıç odasında verildiğine göre gerek 9/76 sayılı Mahkemeler Yasasının 75. maddesine ve gerekse KKTC Anayasasının 17(2) maddesinde öngörülenlere riayet edilmemiştir. Bu bakımdan verilen karar yasal bir karar değildir ve dolayısıyla iptal edilmesi gerekir.”¹³⁵ Yargıtay’a göre; “Salon olarak saptanmadığı sürece bir yargıç odasının halka açık olduğunu ve orada yapılan yargısal işlemlerin aleni olduğunu söylemeğe imkân yoktur. Aleni olmayan bir celsede veya oturumda yasal istisnalar dışında verilen hüküm ve kararlar ise batıldır ve hiç bir kıymet ifade etmez.”¹³⁶

Adil yargılanma hakkı bakımından belirtebileceğimiz bir diğer konu ise doğal adalet ilkeleridir. Doğal adalet ilkeleri, yargısal süreçle ilgili olan ve hukuk düzeninin tarafsız ve düzenli sürdürülmesini sağlayan ilkelere. Bu bakımdan doğal adalet ilkeleri, aslında hukuk devletine ilişkin olarak mahkemelerin bağımsızlığı, adil yargılanma hakkı gibi yargılama sürecine yönelik unsurları içermektedir.¹³⁷ Doğal adalet ilkelerinin, KKTC idare hukukuna İngiliz hukukundan aktarıldığını ifade etmek mümkündür. Bu durum İngiliz hukuk sisteminin etkisini göstermekle birlikte, birçok ülke hukuk sisteminde de benzer ilkeler uygulandığını eklemek gerekir. Amerika Birleşik Devletleri’nde usul ve yöntemde adaleti sağlamayı amaçlayan bu ilke, Anayasa’da yer alan “due process” maddesinden kaynaklanmaktadır¹³⁸.

Kişi haklarını etkileyen konularda, doğal adalet ilkelerinin, yönetsel kararın alınmasında usul yönünden adalet sağlamayı amaçladığını belirtebiliriz. Bu bakımdan, kararı alacak olan yönetsel organ açısından şu hususların belirtilmesi gerekmektedir; yansız olması ve ilgili kişiye, hakkında karar alınmadan önce dinlenme hakkı tanınmasıdır. Bu ilkelerin

¹³³ 1985 KKTC Anayasası’nın 17. maddesinin 2. fıkrası şöyledir; “Herkes, yurttaş hak ve yükümlülüklerinin veya kendisine karşı yapılan bir suçlamanın karara bağlanmasında, yasa ile kurulan bağımsız, tarafsız ve yetkili bir mahkeme tarafından, makul bir süre içinde adil ve açık bir surette davanın dinlenmesi hakkına sahiptir. Karar gerekçeye dayanır ve açık bir oturumda okunur.”

¹³⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Necatigil (2015), s. 51.

¹³⁵ Yargıtay’ın 21.4.1987 tarihli, Yargıtay/Hukuk 16/87, (Lefkoşa Dava No: 625/81), (D. 10/87) sayılı kararı, s. 2.

¹³⁶ Yargıtay’ın 19.10.1982 tarihli, Yargıtay/Ceza 39/82 ve 40/82, (D. 11/829) sayılı kararı.

¹³⁷ Gülriz Uygur, *Adalet ve Hukuk Devleti*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 53, S. 1, 2004, s. 33.

¹³⁸ Necatigil (2015), s. 278.

başlangıçta, bir suçla itham olunan kişiye uygulandığı ancak giderek yönetim hukukunun gelişmesiyle, doğal adalet kavramının anlamı ve kapsamının da genişlediği görülmektedir¹³⁹. Anayasa Mahkemesi'ne göre, doğal adalet ilkeleri de hukuk devleti ilkesi kapsamında yer almaktadır;¹⁴⁰ “*Hukukun üstünlüğü ilkesinin doğal adalet ilkelerini içerdiğine kuşku yoktur*”. Mahkeme, doğal adalet ilkelerinin en önemlilerinden birisi olarak, yargılanan bir kimseye savunma hakkının tanınmasını göstermektedir. Mahkeme, bu hakkın tanınmaması sonucu verilen kararın, adil ve sağlıklı olduğunun söylenemeyeceğini de eklemektedir.

(7) *Kazanılmış haklara saygı:* 1985 KKTC Anayasası'nda kazanılmış hak kavramı açıkça yer almamakla birlikte, Anayasa Mahkemesi, bu kavramın hukuk devleti ilkesi içinde yer aldığını ifade etmektedir;¹⁴¹ “*Kazanılmış hak ilkesi Anayasamızda açıkça yer almış bir ilke değildir. Anayasanın 1. maddesi K.K.T.C.'nin hukukun üstünlüğü ilkesine dayanan bir devlet olduğunu belirtmektedir. Hukukun üstünlüğü veya hukuk devleti ilkelerinin ise kazanılmış hak kavramını içerdiği kabul edilmektedir.*”

Anayasa Mahkemesi, kazanılmış haklara saygının hukuk devleti ilkesinin önemli bir unsuru olduğunu şu şekilde ifade etmektedir;¹⁴² “*Hukuk üstünlüğü ile hukuk devleti ilkeleri ve temel hukuk prensiplerinin en önemli gereklerinden birisi kişilerin kazanılmış haklarına herkesin saygı göstermesini sağlamaktır.*” Dolayısıyla Mahkeme, kazanılmış haklara riayetsizliği hukuk devleti ilkesinin ihlali olarak değerlendirmektedir;¹⁴³ “*Hukukun üstünlüğü veya hukuk devleti kavramları kazanılmış haklara saygılı olmayı emreder. Genelde kazanılmış haklara riayetsizlik Anayasanın 1. maddesinde ifadesini bulan hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı olur.*”

Kazanılmış haklara saygı ilkesi, yönetsel kararların geriye değil, ileriye dönük olmasıyla yakından ilgilidir. Ayrıca yasaların da zorunlu haller

¹³⁹ Necatigil (2015), s. 278-279.

¹⁴⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 30.12.1999 tarihli, 10/99 (D. 6/99) sayılı kararı, s.11.

¹⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nin 27.5.2003 tarihli, 36/2002 (D. 3/20039) sayılı kararı, s. 13.

¹⁴² Anayasa Mahkemesi'nin 26.6.1980 tarihli, 11/80 (D. 9/80) sayılı kararı, s. 28. Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 2.12.1981 tarihli, 20, 21, 22, 23, 24, 25 ve 27/81, (D. 22/81) sayılı kararı, s. 9-10.

¹⁴³ Anayasa Mahkemesi'nin 7.12.1995 tarihli, 4/95 (YİM: 119/94), (D. 7/95), sayılı kararı, s. 184.

haricinde ileriye yönelik uygulanması gerekir. Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında, yasaların, askıda olan davaları etkilemesini kazanılmış haklara müdahale niteliğinde değerlendirmiştir. Bu bakımdan ilgili yasa kurallarını hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerine aykırı bulmuştur¹⁴⁴.

Anayasa Mahkemesi bir kararında da, kazanılmış hakla ilgili şu tespitleri yapmıştır; “*Hukuk devletinde insanların istikrarlı yaşam sürme hakları vardır. Bireylerin geleceklerini öngörebilmeleri ve yaşamlarını ona göre düzenleyebilmeleri gerekir. Devletin koyduğu kuralları dikkate alarak yaşamını düzene koyan bir kişinin bir anda haklarını yitirmesi ve kendini çok farklı bir konumda bulması doğru olamaz.*”¹⁴⁵ Bu şekilde Mahkeme, kazanılmış hakkın hukuk devleti ilkesinin bir unsuru olduğunu belirtmektedir.

Anayasa Mahkemesi kazanılmış hak ile ilgili birçok kararında, bu kavramın kesin olarak tanımlanmasının ve sınırlarının belirlenmesinin güç olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁶. Anayasa Mahkemesi’ne göre bir hakkın Anayasa’nın koruduğu kazanılmış hak tanımına girebilmesi için şu iki koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir;¹⁴⁷

- a. O hak fiilen elde edilmiş olmalı. Yani bir beklenti olmaktan çıkmış olmalı.
- b. Geçmiş yasalar o hakkın elde edilmesine olanak sağlamalı veya geçmiş yasalar o hakkın elde edilmesini amaçlamış olmalı.

Anayasa Mahkemesi kazanılmış hak kavramının tanımlanmasının zorluğu karşısında, bu kavramın her bir somut durum için ayrı ayrı

¹⁴⁴ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Necatigil (2015), s. 258-259.

¹⁴⁵ Anayasa Mahkemesi’nin 27.5.2003 tarihli, 36/2003 (YİM 58/2002), (D. 3/2003) sayılı kararı, s. 13.

¹⁴⁶ Bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 27.5.2003 tarihli, 36/2003 (YİM 58/2002), (D. 3/2003) sayılı kararı, s. 13; Anayasa Mahkemesi’nin 8.5.2003 tarihli, Birleştirilmiş 29, 30 ve 31/2002 (D. 2/2003) sayılı kararı, s. 13.

¹⁴⁷ Anayasa Mahkemesi’nin 8.5.2003 tarihli, Birleştirilmiş 29, 30 ve 31/2002 (D. 2/2003) sayılı kararı, s. 14. Anayasa Mahkemesi, kazanılmış haklara ilişkin koşulları belirlerken başka bir kararında da, Türk Anayasa Mahkemesi kararlarına yer vererek (Bkz. Türk Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 1986/3, K. 1986/15, K.T. 3.7.1986, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S. 22, s.175) yukarıdaki unsurları “(a) hakkın edinildiği anda yürürlükte olan kurallara uygun şekilde ve (b) bütün sonuçları ile fiilen elde edilmiş olması gerekir” şeklinde ifade etmiştir (bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 23.2.2015 tarihli, 18/2013 (D. 2/2015) sayılı kararı, s. 22).

incelenmesi gerektiğini belirtmektedir; “*Kazanılmış hak kavramı, bugüne dek kavrama getirilen tüm tanımlamalara rağmen, halen belirsizlikten tümü ile kurtulmuş, kesin olarak tanımlanabilmiş, sınırları belirlenebilmiş bir kavram değildir. Doktrinde ve yargı kararlarında üzerinde uzlaşmaya varılmış bir kazanılmış hak tanımı yoktur. Kazanılmış hakkın her somut olaya göre ayrı ayrı incelenmesi gerektiği doktrinde kabul görmektedir; yargı kararlarında da, anlam ve içeriğinin kesin sınırlarının çizilemediği ve her somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Hangi haklar kazanılmış, kişiselleşmiş, öznel hakka, kişiden alınamaz bir hakka dönüşmüştür; yanıtlanması her zaman kolay değildir.*” Anayasa Mahkemesi, kazanılmış hak kavramının sınırlarının belirlenmesinin güçlüğü karşısında, çoğu zaman hukuki güvenlik ilkesine başvurulduğunu ifade etmektedir; “*Hukuk güvenliği ilkesine de çoğu kez hakların korunması bakımından kazanılmış hak ilkesinin yetersiz kaldığı durumlarda dayanılmaktadır.*”¹⁴⁸ Bu noktada, Anayasa Mahkemesi’nin de hukuk devleti ilkesinin temel unsurlarından biri olarak nitelendirdiği hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerini açıklamak gerekmektedir.

(8) Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri: Hukuki güvenlik ilkesini, hukuk kurallarında sık sık değişiklikler yapılarak, hukuki istikrarı ve belirliliği yok eden kurallar koyulmaması, ayrıca geriye yürüyen kuralların, kazanılmış haklara dokunmadan bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alması şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu bakımdan, temel haklarda korunan ortak bir değer olan hukuki güvenlik ilkesinin, hukuk devletinin koşulları arasında yer aldığını belirtebiliriz¹⁴⁹. Anayasa Mahkemesi, hukuki güvenlik ilkesini şu şekilde açıklamaktadır; “*Hukuki güvenlik, kişilerin gelecekle ilgili plan, düşünce ve kararlarında mevcut hukuk kurallarına güvenerek hareket etmelerinin hukuken korunması gereğini ifade eder*”¹⁵⁰. Mahkeme, hukuk devletine ilişkin yapılan tanımlardan hareket ederek hukuki güvenliği, hukuk devleti olmanın bir koşulu olarak değerlendirmekte ve hukuk devletini “vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan devlet” olarak

¹⁴⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 24.6.2010 tarihli, 1/2007 (D. 2/2010) sayılı kararı, s. 7-8.

¹⁴⁹ Mehmet Altundış, *Hukuki Güvenlik İlkesi*, Yasama Dergisi, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, S. 10, 2008, s. 61.

¹⁵⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 24.6.2010 tarihli, 1/2007 (D. 2/2010) sayılı kararı, s. 7.

tanımlamaktadır¹⁵¹. Buna ek olarak Anayasa Mahkemesi, hukuki güvenlik ilkesi yanında belirlilik ilkesine de yer vererek, hukuk devleti ilkesinin unsurları arasına dâhil etmektedir,¹⁵²

“Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin ön koşullarındandır.

Kişilerin hukuk güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde Devlete güven duyabilmesini, Devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.

Belirlilik ilkesi ise, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamasına karşı koruyucu önlem içermesini ifade etmektedir.”

Anayasa Mahkemesi’ne göre, “Anayasa’nın 1. maddesinde belirtilen hukuk devletinin temel unsurlarından birisi de, hukuk güvenliğinin sağlanmasıdır. Hukuk güvenliği, kurallarda belirlilik ve öngörülebilirlik gerektirir. Belirlilik ve öngörülebilirlik niteliği taşımayan, yani takdire bağlı ve belirsiz bir yetki içeren kurallar, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmaz.” Bu bakımdan Mahkeme, düzenlemelerin, herhangi bir duraksamaya ya da kuşkuya yer bırakmayacak şekilde belirli, açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olmasının hukuki güvenlik ilkesinin bir gereği olduğunu ifade etmektedir¹⁵³.

Bu konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi, yukarıda da değinilen, 51/1984 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası’nın 71(2) maddesinde, Polis Hizmetleri Komisyonunca verilen bir polis mensubunu ehliyetsizlik nedeniyle meslekten çıkarma kararı ile ilgili yetkisinin, belirsiz, öngörülme, bir başka ifadeyle keyfi bir yetki olup olmadığını incelemiştir. İlgili Yasa’da, “ehliyetsizlik” kavramının detaylı bir tanımının yapıp yapılmadığına bakmak gerektiğini ifade eden Mahkeme, Yasa’da yer alan bir kavrama anlam yüklerken, sadece kavramın düzenlediği maddeye

¹⁵¹ Anayasa Mahkemesi’nin 9.6.2011 tarihli, 21/2009 (D. 3/2011) sayılı kararı, s. 10.

¹⁵² Anayasa Mahkemesi’nin 23.2.2015 tarihli, 18/2013 (D. 2015) sayılı kararı, s. 21-22.

¹⁵³ Anayasa Mahkemesi’nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 12.

değil, yasanın tümüne bakmak gerektiğini belirtmektedir; “*kavramın yer aldığı maddede yeterli tanımlama olmasa bile, yasanın diğer maddelerinde o kavrama verilecek anlama ulaşılabiliyorsa belirsizlikten söz edilemez.*”¹⁵⁴

Anayasa Mahkemesi’ne göre, “*Hukuk güvenliği sağlamak*” sözü tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Bunun için temel hakların güvence altına alınması, yasaların Anayasaya uygunluğunun sağlanması, yönetimde hukuka bağlılığın sağlanması ve yargı bağımsızlığını ve güvenini sağlayacak kuralların oluşturulması gerekmektedir.”¹⁵⁵ Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, hukuki güvenlik ilkesinin gerçekleşebilmesinin bir koşulu olarak, hukuk devleti ilkesinin yukarıda açıklanan diğer temel unsurlarının da varlığını aramaktadır.

(9) Eşitlik ilkesi: Eşitlik ilkesi, temel bir ilke olmakla birlikte, aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin eşitlik ilkesini hukuk devletinin temel taşı olarak nitelendirdiği görülmektedir;¹⁵⁶ “*Anayasanın genel ilkeler kısmında, Madde 8’de yer alan eşitlik ilkesi, devlet yönetiminde bir temel ilke olarak nitelendirilir, aynı zamanda hukuk devleti kavramı içinde değerlendirilen bu ilke hukuk devleti kavramının bir temel taşıdır.*” 1985 KKTC Anayasa’nın 8. maddesinde,¹⁵⁷ demokratik hukuk devletinin bir gereği olarak ve eşitlik ilkesinin taşıdığı önem dikkate alınarak ek düzenleme yapıldığı görülmektedir. Buna göre, devlet organları ve yönetim makamlarının, tüm işlemlerinde yasa önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmesi ve kişiler arasında hiçbir şekilde ayrıcalık yapmama zorunluluğu getirilmektedir¹⁵⁸. Yasa önünde eşitlik ilkesi, herkes için

¹⁵⁴ Anayasa Mahkemesi’nin 25.6.2015 tarihli, 8/2013 (YİM No: 190/2011), (D. 3/2015) sayılı kararı, s. 12.

¹⁵⁵ Anayasa Mahkemesi’nin 9.6.2011 tarihli, 21/2009 (YİM No: 45/2008), D. 3/2011 sayılı kararı, s. 10.

¹⁵⁶ Anayasa Mahkemesi’nin 17.2.2011 tarihli, 2, 4, 5 ve 8/09 (D. 2/2011) sayılı kararı, s.7.

¹⁵⁷ 1985 KKTC Anayasası’nın “Eşitlik” madde başlığıyla düzenlenen 8. maddesi: “(1) Herkes, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, Anayasa ve yasa önünde eşittir. Hiçbir kişi, aile, zümre veya sınıfa ayrıcalık tanınmaz.

(2) Devlet organları ve yönetim makamları, bütün işlemlerinde yasa önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek ve ayrıcalık yapmamak zorundadırlar.

(3) Ekonomik bakımdan güçsüz olanların Anayasa ve yasalar ile elde ettikleri veya edebilecekleri kazanımlar, bu madde ileri sürülerek ortadan kaldırılamaz.”

¹⁵⁸ Necatigil (2015), s. 27.

bağımsız bir temel hak olması yanında, aynı zamanda devlet organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel bir ilkedir¹⁵⁹. Anayasa Mahkemesi'ne göre yasa önünde eşitlik nitelikte benzerlik ve yasadaki hakların uyumluluğu oranında mevcuttur;¹⁶⁰ “Anayasanın öngördüğü eşitlik keyfi ayırımları önlemeyi amaçlamakta fakat meselelerin kendilerine öz nitelikleri icabı yapılması gereken makul ayırımları saf dışı etmemektedir. Yasa önünde eşitlik ancak nitelikte benzerlik ve yasaların getirdiği hakların uyumluluğu oranında söz konusudur. İlâveten, yapılan bir ayırım haklı bir nedene dayandığı takdirde böyle bir ayırım Anayasanın 8. maddesine ters düşmüş sayılmaz.”

Anayasa Mahkemesi'ne göre, eşitlik ilkesi ancak hukuksal durumları benzer olanlar için söz konusudur¹⁶¹. Mahkeme, eşitlik ilkesini yorumlarken, özdeş durumda olanlar arasında bu ilkenin geçerli olabileceğini belirterek, haklı bir nedenin varlığı halinde eşitlik ilkesine aykırılık oluşmayacağını ifade etmektedir;¹⁶² “Anayasanın 8. maddesinde ifadesini bulan eşitlik (...) matematiksel bir eşitlik anlamında değildir. Eşitlik, ancak özdeş durumlarda olanlar arasında söz konusu olabilir. Bunlar arasında dahi haklı bir neden var olması halinde yapılacak ayırım eşitlik ilkesini haleldar kılmaz.” Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi'ne göre; “Eşitlik ilkesi, herkese aynı şekilde davranılmasını değil, yalnızca aynı veya benzer durumda olanlara eşit davranılmasını gerektiren bir ilke olarak belirmektedir.”¹⁶³

Anayasa Mahkemesi'nin, genel eşitlik ilkesini mutlak değil, nispi bir eşit davranma ilkesi ya da ayırım yasağı olarak yorumlamadığını belirtmek gerekir¹⁶⁴. Bu bakımdan Anayasa Mahkemesi'ne göre; “Eşitlik ilkesinin maddi hukuki eşitlik anlamında yasama organını bağlayıcılığı, bu ilkenin, kanun koyma yetkisinin aynı zamanda sınıflandırma veya ayırım yapma yetkisini de içerdiği dikkate alınarak yorumlanmasına bağlıdır. Eşitlik ilkesi ancak, kanunlarda eşitliğin sağlanması ve sınıflandırma yapma gereklilikleri

¹⁵⁹ Merih Öden, Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s. 157.

¹⁶⁰ Anayasa Mahkemesi'nin 10.12.1985 tarihli, 25/85 (D. 12/85) sayılı kararı, s. 5.

¹⁶¹ Anayasa Mahkemesi'nin 30.12.1999 tarihli, 10/99 (D. 6/99) sayılı kararı, s. 16.

¹⁶² Anayasa Mahkemesi'nin 1.6.1995 tarihli, 2/94 (D. 3/95) sayılı kararı, s. 152.

¹⁶³ Anayasa Mahkemesi'nin 27.6.2013 tarihli, 8/2010 (D. 1/2013) sayılı kararı, s. 5.

¹⁶⁴ Bkz. Necatigil (2015), s. 250.

*bağdaştırılarak uygulanabilir. Bu iki gerekliliğin bağdaştırılması, aynı zamanda genel eşitlik ilkesinin mutlak değil, göreceli bir eşit davranma ilkesi veya ayırım yasağı olarak yorumlanması sonucunu doğurmaktadır.*¹⁶⁵

Anayasa Mahkemesi'ne göre, değiştirilmiş bir yasanın veya kuralının eşitlik ilkesine aykırı düşüp düşmediği, bunun, yasanın önceki şekliyle kıyaslanması sonucu değil, yürürlükte olduğu şekliyle içerdiği kuralların kişi, zümre veya sınıflar arasında haksız bir ayrıcalık getirip getirmediğine bakılarak tespit edilebilir. Çünkü aksi bir durumda, Meclis'in Anayasa'da öngörülen yasaları değiştirmek yetkisine müdahale edilmiş ve bu yetki büyük ölçüde kısıtlanmış olacaktır¹⁶⁶.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında, aynı işi yapan kamu görevlilerinin farklı ücret almalarını, adalet ve hukuk devleti arasında ilişki kurarak, 1. maddede yer alan hukukun üstünlüğü ilkesine aykırılık oluşturacağını açıklamıştır. Mahkeme'ye göre, adalet kavramı göreceli, tartışmalı bir kavram olabilir. Buna ek olarak, bir işlem bir mahkeme tarafından adalete uygun bulunabileceği gibi, aykırı da bulunabilir. Mahkeme, sonucu öznel değerlendirmenin belirleyici olabileceği bir ilkeye dayanarak karar üretmekten olabildiğince kaçınmak gerektiğini ifade etmektedir. Aynı hukuki konumda, aynı statüde olan ve eşit süreli ek çalışma yapan iki kamu görevlisinden birinin, diğerinden daha düşük bir ek ödeneği hak ettiği sonucunun doğmasının tartışılmayacak kadar adaletsiz olduğunu da vurgulamaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne göre, eşdeğerde işe eşit ücret, adaletli bir ücret elde edilmesini sağlamak, hukuk devletinin gerekleri ve nitelikleri arasındadır. Aynı hukuki konumdaki kamu görevlilerinin, aynı ek çalışma sürelerine rağmen farklı ek çalışma ödeneği almaları adil bir düzenleme olarak nitelendirilemeyeceğinden, devletin niteliklerini sayan Anayasa'nın 1. maddesinde yer alan ve hukuk devleti ile özde aynı anlamı taşıyan, hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı olmaktadır¹⁶⁷.

(10) Yasaların kamu yararına dayanması: Anayasa Mahkemesi, yasaların kamu yararına dayanmasını da hukuk devleti ilkesinin unsurları arasında göstermektedir; *"Hukuk Devleti, dolayısıyla*

¹⁶⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 27.6.2013 tarihli, 8/2010 (D. 1/2013) sayılı kararı, s. 5.

¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.1989 tarihli, 5/89 (D. 8/89) sayılı kararı, s. 8.

¹⁶⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 22.4.2010 tarihli, 25/09 (D. 1/2010) sayılı kararı, s. 16-17.

hukukun üstünlüğü prensibinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesi de vardır”¹⁶⁸. Anayasa Mahkemesi’ne göre, “Bir yasanın kamu düzeninin kurulması veya korunması için hazırlanmış olması ve bunun için gerekli olması halinde hukukun üstünlüğü ilkesine aykırılıktan söz edilemez. Özel çıkarlar veya yalnızca belirli kişilerin yararına olacak yasalar hukukun üstünlüğü ilkesine uygun kabul edilemez.”¹⁶⁹

Görüldüğü üzere, hukuk devleti ilkesinin literatürde kabul edilen birçok unsuru, Yüksek Mahkeme kararlarında da yer almaktadır. Belirtmek gerekir ki, Yüksek Mahkeme’ye göre hukuk devleti ilkesinin unsurları, burada sayılanlarla sınırlı değildir. Örneğin, yukarıda görüldüğü üzere, hukuk devleti ilkesi bakımından Yüksek Mahkeme, Türk Anayasa Mahkemesi’nin bazı kararlarına da yer vermektedir. Bu bakımdan Yüksek Mahkeme’nin atfı verdiği ve Türk Anayasa Mahkemesi kararlarında yer alan hukuk devleti ilkesinin gereklerini de bu saydığımız unsurlara eklememiz mümkündür.

Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti ilkesi kapsamında değerlendirilebilecek bir konunun, aynı zamanda Anayasa’da doğrudan düzenlenmesi halinde, bazı durumlarda aykırılık iddiasının hukukun üstünlüğü ilkesinin yer aldığı genel maddeye değil, konunun doğrudan düzenlendiği maddeye dayandırılması gerektiğini belirterek, 1. maddeye aykırılık kapsamına dahil etmemektedir;¹⁷⁰ “Herşeyden önce mahkemeye başvurma hakkı Anayasanın 17(1). maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Bunu gözardı ederek mahkemeye başvurma hakkını dolaylı bir şekilde genel madde olan 1. maddede aramak olanaksızdır.”

Yüksek Mahkeme’nin hukuk devleti ilkesi yorumuna ilişkin belirtebileceğimiz bir diğer husus yabancı mahkeme kararlarından yararlanılmasına yöneliktir. Öncelikle, mahkemelerin karar verirken, farklı ülkelerdeki yargı kararlarını kullanmasına kısaca değinmek gerekmektedir.

¹⁶⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 4.4.2002 tarihli, 11/2001 (Girne Ceza Dava No: 2410/01), (D. 1/2002) sayılı kararı, s. 8. Bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 9.7.1984 tarihli, 13/83 (Dava No. 1256/82; Girne), (D. 7/84) sayılı kararı, s. 6.

¹⁶⁹ Anayasa Mahkemesi’nin 25.6.2015 tarihli, 6/2014 (Lefkoşa Aile Dava No: 5/2011), (D. 5/2015) sayılı kararı, s. 11.

¹⁷⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 27.1.2000 tarihli, Birleştirilmiş 12/99 ve 13/99 (D. 1/2000) sayılı kararı, s. 9.

Bazı durumlarda, özellikle insan hakları alanında, yüksek mahkemelerin farklı ülkelerdeki mahkeme kararlarına da yer verdikleri görülmektedir. Yabancı yargı yeri kararlarını kullanma nedenlerine örnek olarak, tarihsel bağlar; belirli bir devirde belirli bir hukuk sisteminin revaçta olması; Avrupa Topluluğu hukukunun ve AİHS'nin etkisi; davayla ilgili ulusal çözüm bulunmaması ve yakın benzerlik içinde olan kararların varlığını bilme ya da değişen hukuk eğitimi sonucu yargıçların kültüründe değişme ve gelişen teknik yöntemler sayesinde yabancı yargı yeri kararlarından yararlanabilme olanağının artması gibi unsurlar gösterilebilir¹⁷¹. Kuzey Kıbrıs'ta İngiliz hukuk sisteminin etkisi ve İngiliz yasalarının uygulanmasının bir sonucu olarak, Yüksek Mahkeme'nin İngiliz mahkemeleri kararlarına da yer verdiği görülmektedir. Buna ek olarak Yüksek Mahkeme, az olmakla birlikte, Kanada,¹⁷² Amerika Birleşik Devletleri,¹⁷³ Hindistan¹⁷⁴ gibi Anglo-Sakson hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerdeki yargı kararlarından da yararlanmaktadır. Örneğin, Anayasa Mahkemesi KTFD döneminde verdiği bir kararda, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında "kamu yararı" ölçütünü değerlendirirken, Anayasa'nın hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayandırılması nedeniyle, kısıtlamaların makul olması gerektiğini, bazı ülkelerde yer alan anayasa hükümlerine de değinerek şu şekilde ifade etmiştir;¹⁷⁵

"Hindistan ve Amerikan anayasalarına göre kamu yararına yapılabilecek kısıtlamaların makul olması gerekir. KTFD Anayasasında kamu yararı veya diğer nedenlerle yapılacak olan kısıtlamaların makul olması gerektiğine dair açık ifade bulunmamakla beraber kamu yararı ve diğer sebepler nedeni ile yapılacak kısıtlamaların hak ve özgürlüklerin özüne dokunmamak koşulu ile yapılabileceği Anayasanın 6. maddesi uyarınca öngörüldüğünden ve Anayasanın başlangıç ve 1. maddesi uyarınca

¹⁷¹ Esin Örucü, *Ulusal Anayasa Mahkemelerinde 'Yargısal Karşılaştırmacılık' ve Mahkemeler Arası Diyalog*, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 27, 2007, s. 451.

¹⁷² Bkz. Yargıtay'ın 30.6.2006 tarihli, Yargıtay/Ceza 72/05 (Lefkoşa Ağır Ceza Dava No: 1405/05), (D. 5/06) sayılı kararı, s. 11 vd.; Yargıtay'ın 30.12.1970 tarihli, Hukuk İstinaf No: 33/70 (D. 76/70) sayılı kararı, s. 4.

¹⁷³ Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 22.1.2004 tarihli, Birleştirilmiş 2/2003 ve 3/2003 (D. 1/2004) sayılı kararı, s.15; Anayasa Mahkemesi'nin 21.6.2006 tarihli, 3/2006 (D. 3.2006) sayılı kararı, s. 41.

¹⁷⁴ Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 19.11.1986 tarihli, 30/85 (D. 9/86) sayılı kararı, s. 9.

¹⁷⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 25.11.1980 tarihli, 15/79 (D. 12/80) sayılı kararı, s. 13.

Anayasa hukuk devleti ve hukuk üstünlüğü ilkelerine dayandırıldığı göz önünde tutulduğunda bu gibi kısıtlamaların Hindistan ve Amerika ve diğer uygar ülkelerin anayasalarında öngörüldüğü gibi makul olması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi de herhangi bir sınırlamanın kamu yararı amacı ile yapılabilmesi için kamu yararının sınırlamayı zorunlu kılması gerektiği hususunda karar vermiştir.”

Belirtildiği üzere, hukuk devleti ilkesinin tanımı ve unsurları konusunda Yüksek Mahkeme'nin, Türk Anayasa Mahkemesi kararlarına da yer verdiği görülmektedir¹⁷⁶. Anayasa Mahkemesi, Türk Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.1963 günlü kararına¹⁷⁷ değinerek, hukuk devletinde yasa koyucunun, anayasa ve hukuk ilkelerine bağlı olması ve devlete hukukun hâkim olması gerektiğini¹⁷⁸ ifade etmektedir;

“Hukukun üstünlüğünü öngören bir devlet hukuk devleti olarak tanımlanır. Bizdeki bu maddenin bezeri 1961 T.C. Anayasasında 2. madde olarak yer almaktadır. Bu madde T.C. Anayasa Mahkemesi tarafından yoruma tabi tutulmuş ve hukukun üstünlüğü veya hukuk devleti kavramının neleri içerdiği belirtilmiştir.

Hukukun üstünlüğünü kabul eden bir hukuk devletinde hukukun hakim olması ve Yasa koyucunun Anayasa yanında temel hukuk ilkelerine de bağlı kalması gerekir”¹⁷⁹.

Hukuk devleti ilkesi bakımından Yüksek Mahkeme'nin, Türk Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin bazı kararlarına yer vermesi, bu ilkenin geniş tutulmasına da olanak tanımaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere, hukuk devleti ilkesi çeşitli ülkelerde farklı bir gelişim izlemekle birlikte, gerek hukuk devleti gerekse hukukun üstünlüğü kavramları, devlet iktidarının sınırlandırılması ve hukuka bağlı yönetim bakımından, ortak temel unsurlara işaret etmektedir. Bu açıdan,

¹⁷⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 7.12.1995 tarihli, 4/95 (D. 7/95) sayılı kararı, s. 186; Anayasa Mahkemesi'nin 9.7.1984 tarihli, 13/83 (D. 7/84) sayılı kararı, s. 6.

¹⁷⁷ Türk Anayasa Mahkemesi Kararı, E. 1963/124, K. 1963/243, K.G. 11.10.63, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S. 1, s. 422 vd.

¹⁷⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 4.4.2002 tarihli, 11/2001 (Girne Ceza Dava No: 2410/01), (D. 1/2002) sayılı kararı, s. 7.

¹⁷⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 9.7.1984 tarihli, 13/83 (D. 7/84) sayılı kararı, s. 6.

Yüksek Mahkeme'nin hukuk devleti ilkesi konusunda, farklı ülke anayasalarındaki düzenlemelere ve yargı kararlarına yer vermesinin önemine de işaret etmek gerekmektedir.

SONUÇ

Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınarak, hukuki güvenliğin temin edildiği hukuk devletinde, devletin tüm tasarruflarının hukuk kurallarına bağlı olması ve bağımsız mahkemelerce yargısal denetiminin yapılması gerekmektedir. Yüksek Mahkeme kararlarından hareketle, Anayasa'ya hâkim olan temel ilkelere, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarının aynı anlama sahip olduğunu ve hukuka bağlı, idari tasarrufların yargısal denetiminin gerçekleştirildiği ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı devlet yapısında ifadesini bulunduğunu belirtebiliriz.

Kıbrıs'ta hukuk devleti ilkesinin yerleşmesinde önemli bir aşama olan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda, hukuk devletine ilişkin kabul edilen birçok kurum ve mekanizma, 1985 KKTC Anayasası'nda da yer almaktadır. Ancak uygulamada, hukuk devletinin temel unsurlarından biri olarak nitelendirilebileceğimiz idarenin yargısal denetimi açısından önemli sorunlar yaşandığı görülmektedir. Uygulamadan kaynaklanan bu sorunların giderilmesinde, hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşebilmesi ve yargısal denetimin tam olarak yapılabilmesi bakımından açık bir anayasal düzenleme ihtiyacı kendisini göstermektedir. Kanımızca, Anayasa'da kapsamlı değişiklik öngören ve halk oylaması sonucu kabul edilmeyen 47/2014 Sayılı Yasa'yla 152. maddede yapılmak istenen değişikliğin temelindeki amaçlardan birisi de hukuk devleti ilkesini güçlendirmektir. Bu nedenle, gerek temel hak ve özgürlüklerin korunmasını güvenceleyen gerekse idarenin yargısal denetimi konusundaki tereddütleri gideren düzenlemenin hukuk devleti ilkesi bakımından taşıdığı önemi belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aliefendioğlu, Yılmaz. (2001). Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, 29-68.
- Altundiş, Mehmet. (2008), Hukuki Güvenlik İlkesi. *Yasama Dergisi*, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, S. 10, 60-94.
- Bumke, Christian/Voßkuhle, Andreas. (2008). *Casebook Verfassungsrecht*. 5. Auflage, München: Verlag C.H. Beck.
- Çağlar, Bakır. (1989). *Anayasa Bilimi-Bir Çalışma Taslağı*. 1. Baskı. İstanbul: BFS Yayınları.
- Dayıoğlu, Salih. (1999). KKTC’de Yargısal Yapı. *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları)*. Haz. K. B. Raif, Ankara.
- Dikmen Caniklioğlu, Meltem. (2008). Hukuk Devletinde Siyasi İktidar ve Yargının Karşılıklı Konumu-İlişkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, 9-58.
- Doehring, Karl. (2002). *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*. Çev. Ahmet Mumcu. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Erdoğan, Mustafa. (2007). *Anayasa Hukuku*. 4. Baskı. Ankara: Orion Yayınları.
- Erhürman, Tufan. (2014). *100 Soruda 2014 Anayasa Referandumu Geçici 10’uncu Madde Tartışmaları ile Birlikte*. 1. Baskı. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.
- Erhürman, Tufan. (2013). *Yüksek İdare Mahkemesi’nin Görev Alanı*. 1. Baskı. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.
- Erhürman, Tufan. (2012). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku-Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme-*. 1. Baskı. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.
- Erhürman, Tufan. (2011). *İdari Yargıda Meşru Menfaat- Danıştay ve Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. 1. Baskı. Lefkoşa: Mavi Basım.
- Erhürman, Tufan. (2007). *Kıbrıs’ta Akıl Tutulması-Kıbrıslı Türklere Modernleşme ve Hukuk*. 1. Baskı. Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.

- Garzoni, Fernando. (1952). *Die Rechtsstaatsidee im schweizerischen Staatsdenken des 19. Jahrhunderts*. Zürich.
- Gölcüklü, A. Feyyaz/Gözübüyük, A. Şeref. (2002). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. 3. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gönenç, Levent. (2014). *Siyasi İktidarın Denetlenmesi - Dengelenmesi ve Yargı*. 1. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Gönenç, Levent. (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Yargı Kurulları. Anayasa Çalışma Metinleri 4*. TEPAV.
- Gönenç, Levent. (2008). *Ortaçağ Avrupası’nda Anayasacılığın Düşünsel ve Kurumsal Temelleri. Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan*, Der. Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Ece Göztepe, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gözler, Kemal. (2015). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. 18. Baskı. Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözübüyük, Şeref. (2007). *Anayasa Hukuku*. 15. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Şeref. (2001). *Yönetmelik Yargı*. 14. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Günday, Metin. (2011). *İdare Hukuku*. 10. Baskı. Ankara: İmaj Yayınevi.
- İnceoğlu, Sibel (2008). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı-Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, 3. Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (2014). *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*. 9. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık A.Ş.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (2002). *Özgürlükler Hukuku – İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı*. 6. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kapani, Münci. (1993). *Kamu Hürriyetleri*. 7. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Karaman, Ebru. (2014). *Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Açısından KKTC Anayasası, İstanbul Barosu Dergisi*. C. 88, S. 4, Temmuz-Ağustos, 248-253.

- Karayalçın, Yaşar. (1992). Hukukun Üstünlüğü (Kavram-Bazı Problemler), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 47, S. 3, 193-214.
- Mumcuoğlu, Maksut. (1989). Hukuk Devletinde Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye’de Gelişimi. *Ankara Barosu Dergisi*. S. 2, 262-306.
- Necatigil, Zaim M. (2015). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*. Lefkoşa-Kıbrıs: Işık Kitabevi Yayınları.
- Necatigil, Zaim. (1999). Kıbrıs Hukuk Sistemi. *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları)*. Haz. K. B. Raif, Ankara.
- Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges for the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Standards Concerning the Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges. Strasbourg: 23 November 2001.
- Öden, Merih. (2003). *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Ökçesiz, Hayrettin. (1998). Hukuk Devleti. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Yayınları: 4*. Haz. Hayrettin Ökçesiz, İstanbul: Afa Yayınları.
- Örücü, Esin. (2007). Ulusal Anayasa Mahkemelerinde ‘Yargısal Karşılaştırmacılık’ ve Mahkemeler Arası Diyalog. *Anayasa Yargısı Dergisi*. C. 27, 433-459.
- Özbudun, Ergun. (2005). *Türk Anayasa Hukuku*. 8. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbudun, Ergun. (1968). İngiliz Hukukunda Hükümet Tasarrufları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 18, S. 1-4.
- Özcan, Mehmet Tevfik. (2008). *Modern Toplum ve Hukuk Devleti*. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Rosenfeld, Michel. (2008). *Hukuk Devleti ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti. Hukuk Devleti: Hukuki Bir İlke, Siyasi Bir İdeal*. Çev. Ali Rıza Çoban, Ed. Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan ve Adnan Küçük, Ankara: Adres Yayınları.

- Sabuncu, Yavuz. (2007). *Anayasaya Giriş*. 13. Bası, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Sağlam, Fazıl. (2014). Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Antlaşmaların Hukuksal Statüsü ile İlgili Yeni Gelişmeler -Anayasa Mahkemesinin İki Kararı Üzerine Düşünceler-. Rona AYBAY'a Armağan, *Legal Hukuk Dergisi Özel Sayı*, Aralık, Cilt 2, s.1959-1993.
- Sağlam, Fazıl. (2013). *Anayasa Hukuku Ders Notları*, Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları.
- Sağlam, Fazıl. (2016). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Ders Notları*. Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi. 1. Baskı. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları.
- Sancar, Mithat. (2006). *Hukuk Devletinin Genel Teorisi*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sobota, Katharina. (1997). *Das Prinzip Rechtsstaat- Verfassungs- und Verwaltungsrechtliche Aspekte*, Tübingen.
- Şirin, Tolga. (2010). “Hukukun Üstünlüğü” (Rule of Law) ve “Hukuk Devleti” (Rechtsstaat): Aralarında Fark Var mı?”. *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan*, Ankara: Adalet Yayınları.
- Tanör, Bülent/Yüzbaşıoğlu, Necmi. (2006). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. 8. Bası. İstanbul: Beta Yayınları.
- Turhan, Turgut. (2008). Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 57, S. 2, 253-286.
- Ulunay, Ergin Adnan. (1991). K.K.T.C. Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*. Eastern Mediterranean University. C. 5, S. 1-2, Kış-İlkbahar, 81-87.
- Uygur, Gülriz. (2004). Adalet ve Hukuk Devleti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 53, S. 1, 29-38.
- Zolo, Danilo. (2007). The Rule of Law: A Critical Reappraisal. *The Rule of Law (History, Theory and Criticism)*. Ed. Pietro Costa and Danilo Zolo, Springer.